

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

گزارش کارگاه آموزشی

آینده پژوهی و نگاه انتقادی به رویکردهای انسان اقتصادی

پرتو تهرانی کرونر

۱۳۹۴

گزارش کارگاه آموزشی آینده پژوهی و نگاه انتقادی

به رویکردهای انسان اقتصادی

گروه ترویج علم

کارگاه آموزشی آینده‌پژوهی و نگاه انتقادی به رویکردهای انسان اقتصادی

پدیدآور: گروه ترویج علم

شناسه علمی: گ. ۴

مدرس: پرتو تهرانی کرونر

دبیر و ناظر علمی: اکرم قدیمی

شورای علمی:

پرتو تهرانی کرونر

امیر هوشنگ حیدری

اکرم قدیمی

آرش موسوی

تهیه و تنظیم: منیره عرب

ویراستار علمی: غزاله نظیف‌کار

ویراستار ادبی: آرزیتا منوچهری قشقایی

صفحه‌آرایی: بتول نادرلوئی

طراحی جلد: مهتاب و کیلی

ناظر چاپ: سیاوش سلمان‌راد

ناشر: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

نوبت چاپ: اول سال چاپ: ۱۳۹۴

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: تداعی

نشانی ناشر: تهران، میدان ونک، خیابان ملاصدرا، خیابان شیراز جنوبی، خیابان سهیل، پلاک ۹

وبگاه: <http://www.nrisp.ac.ir>

تلفن: ۸۸۰۳۶۱۴۴

بها: ۳۵/۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	مقدمه‌ای بر مباحث کارگاه آموزشی
۴	بخش اول: طرح مباحث
۴	۱- تحقق نیافتن اهداف توسعه هزاره
۸	۲- رویکرد پدیدارشناسی
۱۱	۳- مانیفست همزیستی
۱۵	۴- زندگی خوب و شادکامی
۱۸	۵- روش‌های مشارکتی تحقیق
۲۰	۶- بوم‌شناسی انسانی
۲۴	۷- رویکردی نوین به مفهوم فقر
۲۵	بخش دوم: کار عملی
۲۶	۱- طبابت
۲۸	۲- سلامت
۲۹	۳- آلودگی هوا
۲۹	۴- فرهنگ مهمانی
۳۰	۵- مشارکت و همکاری گروهی
۳۱	۶- استفاده از فناوری
۳۲	نتیجه‌گیری

مقدمه

مراکز آموزشی و پژوهشی با هدف ارتقای توان علمی و اجرایی نیروهای مستعد و خلاق و ایجاد مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ به منظور پیشبرد اهداف خود اقدام به برگزاری کارگاه‌های آموزشی می‌کنند. برگزاری کارگاه‌های آموزشی در سه مرحله تأمین منابع انسانی، آموزش و بهسازی منابع انسانی و در نهایت نگهداری منابع انسانی صورت می‌گیرد که این مجموعه‌ها متناسب با تخصص خود وارد حوزه‌های علمی، اجرایی و مدیریتی می‌شود و ارتقای نهادهای علمی و اجرایی را فراهم می‌سازند. در مجموع می‌توان برگزاری کارگاه‌های آموزشی را در پنج هدف عمده مورد توجه قرار داد:

- ۱- برخورداری نهادها از کادر علمی و اجرایی مجرب؛
- ۲- بهره‌گیری از نیروهای مستعد و خلاق؛
- ۳- ایجاد زمینه‌های مناسب برای آموزش و ورود جوانان به عرصه‌های علمی و اجرایی؛
- ۴- فراهم کردن شرایط مساعد برای ایجاد تعاملات علمی و فضای گفت‌وگو؛
- ۵- ارتقای سطح کارآمدی و پاسخگویی نهادها.

مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور طی سال‌ها فعالیت مستمر خود ضمن تلاش برای ارتقای نقش و جایگاه فعالیت‌های علمی و آموزشی توانسته است از طریق برنامه‌های متنوع و بهره‌گیری از مساعدت فکری، علمی و پژوهشی استادان دانشگاه‌ها گام‌های مؤثری در توانمندسازی نیروهای مستعد کشور در حوزه‌های مختلف بردارد. برگزاری کارگاه‌های آموزشی و تلاش برای ارتقای کارآمدی دانش‌پژوهان از طریق آموزش‌های به روز و افزایش توان علمی نیروی انسانی از جمله اهدافی است که از سوی این مرکز به صورت مستمر مورد پیگیری قرار گرفته است.

برگزاری کارگاه آموزشی "آینده پژوهی و نگاه انتقادی به رویکردهای انسان اقتصادی" که در تاریخ ۲۶ بهمن ماه ۱۳۹۳ در مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور با حضور ۳۵ نفر از دانش‌پژوهان رشته‌های مختلف تحصیلی برگزار شد. این کارگاه گام مؤثر دیگری بود که با مشارکت دانش‌پژوهان مقاطع مختلف تحصیلی از سوی این مرکز برداشته شد. از بین این تعداد ۳ نفر دارای مدرک دکترا، ۱۲ نفر از دانشجویان دکترا رشته‌های آینده‌پژوهی، برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی، تاریخ اسلام، علوم تربیتی و خط‌مشی‌گذاری عمومی، ۶ نفر کارشناس ارشد از رشته‌های مدیریت ورزشی و مهندسی متالوژی، ۳ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته‌های مهندسی شیمی، برنامه‌ریزی فرهنگی، مدیریت تکنولوژی و ارتباطات مشارکت داشتند؛ علاوه بر این در این کارگاه آموزشی، مدیر گروه ترویج علم، مدیر گروه اخلاق علم و فناوری و رئیس کتابخانه حسینیه ارشاد و ۲ روزنامه‌نگار و تعدادی از کارشناسان و اعضای هیئت علمی مرکز سیاست علمی کشور حضور و مشارکت داشتند. خانم دکتر پرتو تهرانی کرونر از دانشگاه هامبالت برلین مدرس این کارگاه آموزشی بودند. موضوع اساسی مطرح شده در این کارگاه عبارت

است از اینکه در عصر حاضر بیش از هر زمان دیگری نیازمند مشارکت در مباحث جهانی هستیم؛ موضوع‌هایی که می‌تواند سرآغاز فصل نوینی در گفت‌وگو بین‌المللی باشد.

مقدمه‌ای بر مباحث کارگاه آموزشی

پیش از شروع کارگاه آموزشی خانم دکتر اکرم قدیمی مدیر گروه ترویج علم مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور ضمن خیر مقدم به دانش‌پژوهان، برگزاری این کارگاه را که به اهتمام سه گروه فعال در مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور یعنی "اخلاق در علم و فناوری"، "آینده‌پژوهی" و "ترویج علم" تدارک دیده شده بود، نتیجه تعامل و هم‌فکری در سه گروه ذکر شده دانستند و خاطرنشان کردند که نقطه شروع آن به همایش "توانمندسازی زنان" در اسپانیا بازمی‌گردد که زمینه‌های شکل‌گیری ارتباطات فکری و در نهایت برگزاری این کارگاه آموزشی را فراهم ساخته است. دکتر قدیمی هدف از برگزاری کارگاه آموزشی "آینده‌پژوهی و نگاه انتقادی به رویکردهای انسان اقتصادی" را کمک به ایجاد فضای گفت‌وگو و تبادل نظر میان دانش‌پژوهان و استادان برشمردند و بر این نکته تأکید داشتند که این امر می‌تواند نقطه عطفی برای نظریه‌سازی در حوزه آینده‌پژوهی باشد. در ادامه دکتر تهرانی مدرس کارگاه آموزشی این نکته را بیان کردند، برخی از اصطلاحاتی که در این کارگاه به کار برده می‌شود نیازمند تأمل است و نمی‌توان سریع آنها را به زبان دیگری ترجمه کرد و این خود می‌تواند نشان‌دهنده این موضوع باشد که زبان‌های مختلف دارای فلسفه‌های متفاوتی هستند.

ایشان در ادامه چهار سوال زیر را مطرح کردند:

۱. چه کاری می‌خواهیم انجام بدهیم؟
۲. چگونه می‌خواهیم آن را انجام بدهیم؟
۳. انتظارات شما چیست؟

۴. چه چیزی می‌تواند برای آینده‌پژوهی مفید واقع شود؟

در ادامه خانم دکتر تهرانی اهداف این کارگاه آموزشی را بیان کردند. ایشان به منظور پاسخ به این سوالات، موضوع-های مربوط به اشتراک گذاشتن اطلاعات، پیوستن به گفت‌وگو بین‌المللی در مورد این موضوع که ما می‌خواهیم در حال و آینده چگونه زندگی کنیم را مورد توجه قرار دادند و خاطر نشان کردند که بحث "Conviviality" یا "همزیستی" از جمله مفاهیم مهمی است که مدت‌هاست مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفته و برای آینده‌نگری نیز از اهمیت بسیاری برخوردار است. از سوی دیگر از آنجایی که شرکت‌کنندگان در این جلسه از رشته‌های مختلف هستند بنابراین همکاری‌های بین‌رشته‌ای در این کارگاه می‌تواند زمینه‌های تبادل نظر و به اشتراک‌گذاری دانش را فراهم کند که از آن با عنوان کافه جهانی^۱ یاد می‌شود.

استاد ایرانی دانشگاه هامبالت برلین خاطر نشان کرد که هدف از برگزاری چنین کارگاهی این است که بدانیم خواسته‌ها و مطالبات شما چیست و چه انتظارتی دارید؟ به همین منظور مشارکت‌کنندگان در این کارگاه لازم است خودشان و هدفشان را از شرکت در این کارگاه مطرح کنند. معرفی شرکت‌کنندگان نیز به این شکل بود که ابتدا افراد به صورت دو نفره کنار هم قرار گرفتند و چند دقیقه به آنها وقت داده شد که با یکدیگر آشنا شوند و صحبت‌های یکدیگر را یادداشت کنند، سپس هر یک از افراد به معرفی فرد هم‌گروه خود پرداخت. دکتر تهرانی اذعان داشت با وجود اینکه امروزه روابط اجتماعی به دلیل گسترش فناوری و وسایل ارتباط جمعی کمرنگ و از راه دور شده است اما همچنان ارتباطات نزدیک دارای اهمیت بسیار است. بنابراین معارفه سبب می‌شود که از همان ابتدا افراد مشارکت‌کننده به یکدیگر نزدیک شوند و این امر دارای مزایایی بسیار است. بنابراین مناسب‌تر است که در این معارفه افراد با یکدیگر آشنایی نداشته باشند.

^۱. World Café

این کارگاه آموزشی در دو بخش برگزار شد؛ در بخش نخست تلفیقی از مباحث تئوریک و علمی مورد توجه قرار گرفت اما در بخش دوم که بخش پایانی کارگاه نیز بود تنها به کار عملی اختصاص یافت. مباحث اصلی کارگاه آموزشی در بخش نخست دربرگیرنده طیف گسترده‌ای از موضوعها بود که تلاش شد به تفصیل تمامی مباحث در محورهای زیر مورد طرح و بررسی قرار گیرد.

بخش اول: طرح مباحث

۱- تحقق نیافتن اهداف توسعه هزاره

موضوعی که در نقطه آغازین مباحث کارگاه آموزشی مطرح شد درباره تحقق نیافتن اهداف برنامه‌های توسعه هزاره بود که خانم دکتر تهرانی آنها را مورد طرح و بررسی قرار داد. مدرس کارگاه آموزشی عنوان کرد که یکی از تفکرات غالب در فلسفه غرب این بود که نگرش اقتصادی به انسان می‌تواند منجر به حل بسیاری از مسائل اجتماعی شود اما انتقادی که در این بین مطرح است اشاره بر این نکته اساسی دارد که انسان به عنوان موجودی اجتماعی دارای ابعاد سیاسی و فرهنگی نیز است و نمی‌توان تنها رویکردی اقتصادی به انسان داشت.

این موضوع که بنا به گفته‌های دکتر تهرانی در حال حاضر به وسیله گروهی فرانسوی هدایت می‌شود که مانیفست “Convivialist” را به وجود آورده‌اند، این مانیفست بر این نکته اشاره دارد که در آینده باید با دیدگاهی وسیع‌تر به مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی نگریسته شود. ایشان افزود که واقعیت این است که اکنون ما در سال ۲۰۱۵ قرار داریم، این سال برای جامعه بین‌المللی اهمیت بسیاری داشته است زیرا بر اساس توافق صورت گرفته در سال ۲۰۰۰ قرار بود سازمان ملل متحد به اهداف توسعه هزاره^۱ نایل آید. این اهداف که قرار بود در سال ۲۰۱۵ محقق شود به این صورت بود که حداقل با حمایت سازمان‌های بین‌المللی تعداد گرسنگان جهان به نصف

^۱. Millennium Development Goals (MDGs)

تقلیل یابد. اما جامعه بین‌المللی به این اهداف دست نیافته است و هنوز چالش‌های بسیاری وجود دارد. بنابراین سازمان ملل برنامه جدیدی را با عنوان "A Life of Dignity for All" برای سال ۲۰۳۰ با هدف حفظ کرامت برای همه انسان‌ها تدوین کرده است.

دکتر تهرانی تصریح کرد با وجود آنکه اهداف توسعه هزاره مشخص بود اما به نظر می‌رسد که هنوز از اهداف مورد نظر بسیار دور هستیم. او همچنین به این موضوع اشاره داشت در کنفرانسی که در سال ۱۹۹۶ در شهر رم برگزار شد، این هدف مهم مورد توجه قرار گرفته بود که تعداد گرسنگان جهان را به نصف کاهش دهند و حتی هنگام بنیانگذاری سازمان ملل در سال ۱۹۴۵ و در چارت این نهاد بین‌المللی این مطلب درج شده است که یکی از اهداف اولیه انسان‌ها این است که مانع از گسترش گرسنگی و فقر در جهان شوند. اما با گذشت بیش از ۷۰ سال از تأسیس سازمان ملل این نهاد هنوز نتوانسته به اهداف اصلی خود دست یابد.

در این بین یک سوال اساسی پیش می‌آید؛ اینکه چرا تنها ۵۰ درصد گرسنگان در نظر گرفته شده‌اند و تکلیف نیمه دیگر چه می‌شود؟ اگرچه این سوال مورد توجه قرار نگرفته بود اما بان کی مون در سال‌های اخیر به این موضوع پرداخته که سازمان ملل باید تمامی گرسنگان جهان را مدنظر قرار دهد.

دکتر تهرانی در بخش دیگر صحبت‌های خود به طرح این سوال‌ها پرداخت که چرا ما نتوانستیم به این اهداف دست یابیم؟ و چه مشکلاتی بر سر راه تحقق این اهداف وجود داشته است؟ ایشان سپس آماری ارائه کرد که سازمان ملل منتشر کرده بود؛ بر اساس این آمار هنوز در جهان تقریباً یک میلیارد نفر با گرسنگی مواجه هستند. همچنین تا سال ۲۰۱۲ تعداد ۷۴۸ میلیون نفر به آب آشامیدنی سالم دسترسی نداشتند و با وجود پیشرفت‌های حاصل شده هنوز ۲ میلیارد و ۵۰۰ میلیون نفر در کشورهای در حال توسعه از دسترسی به امکانات بهداشتی محروم هستند. بنابراین می‌توان اذعان داشت که این یکی از مسائل و مشکلاتی است که جهان در قرن ۲۱ با آن مواجه است؛ یعنی بر اساس اعلام فائو ما قادر هستیم با بهره‌گیری از صنعت و علم کشاورزی ۱۲ میلیارد انسان یعنی دو برابر جمعیت فعلی جهان را از گرسنگی نجات بدهیم اما همچنان جهان شاهد گرسنگی بخش کثیری از جمعیت است و این نشان دهنده آن است که مشکل تولید مواد غذایی نیست بلکه مسئله اصلی تأمین نشدن امنیت غذایی در جهان است.

ایشان افزود جان زیگلر^۱ گزارشگر سابق سازمان ملل متحد در حقوق غذا ضمن انتقاد از جوامع بین‌المللی و به ویژه سیاست کشاورزی مطرح می‌سازد که در یک جهان پر از ثروت ظالمانه است که تقریباً ۹۰۰ میلیون نفر از گرسنگی و سوء تغذیه رنج می‌برند و هر سال بیش از ۶ میلیون کودک از گرسنگی و تشنگی از دست می‌روند و ما نمی‌توانیم کاری انجام بدهیم و به نوعی در کشتن آنها سهیم هستیم. بنابراین ما باید تصدیق کنیم با اینکه سازمان ملل و جامعه بین‌المللی روی این موضوع بسیار تأکید داشتند و با کشورهای مختلف قراردادهایی نیز امضا شده بود اما در نهایت سازمان ملل نتوانست به اهداف خود دست یابد.

عضو هیئت علمی دانشگاه اذعان داشت که با وجود پیش‌بینی‌های صورت گرفته از سوی سازمان ملل مبنی بر ایجاد امکانات و رفاه بیشتر برای تمامی مردمان جهان اما هنوز امنیت غذایی و دسترسی به آب سالم برای بسیاری از

^۱. Jan Ziegler

ساکنان این کره خاکی فراهم نیست. از سوی دیگر بخش زیادی از ثروت جهان در اختیار گروه خیلی قرار گرفت و این در حالی است که بخش کثیری از جمعیت جهان از رفاه اقتصادی و اجتماعی بهره‌مند نیستند و این یکی از مسائل مهمی است که انتقادهای بسیاری به آن وارد شده است.

مشاور زنان در دانشگاه هامبلت در ادامه مباحث کارگاه ضمن اشاره به این موضوع که پرداختن به مسائل جنسیتی همواره یکی از دغدغه‌های ذهنی ایشان بوده و پژوهش‌های مختلفی را نیز در این حوزه به سرانجام رسانده است بیان کرد با وجود رویکرد خوشبینانه سازمان ملل مبنی بر این امر در ۴۶ کشور جهان ۳۰ درصد از اشخاص فعال در کادر سیاسی را زنان تشکیل می‌دهند. ایشان اشاره کرد، نمی‌توان منکر این واقعیت شد که تعداد زیادی از زنان حتی در کشوری همچون آلمان هنوز شاهد نابرابری در حوزه‌های حقوقی و اشتغال هستند و حتی در صورت کار مساوی، زنان همچنان از حقوق کمتری برخوردارند. به عنوان نمونه با وجود اینکه آنگلا مرکل صدراعظم آلمان در صدر زنان قدرتمند جهان قرار دارد ولی این مورد به دلیل نادیده گرفتن ساختارهای اجتماعی نیست زیرا تغییر ساختار اجتماعی موضوع دیگری است و نمی‌توان به صرف آنکه تعدادی از زنان در صدر قرار می‌گیرند آن را به کل جامعه و ساختار اجتماعی تعمیم داد. دکتر تهرانی خاطرنشان کرد که آلمان در چند سال آینده شرکت‌های بزرگ را به بهره‌گیری از کار زنان در گروه‌های تعیین‌کننده ترغیب کند. ایشان همچنین یادآور شد که در بسیاری از کشورها نابرابری جنسیتی همچنان ادامه دارد و زنان با تبعیض‌های بسیاری در دسترسی به آموزش، اشتغال، دارایی‌های اقتصادی و مشارکت در ساختار دولت مواجه هستند. خشونت علیه زنان موجب تضعیف تلاش‌هایی شده که در راستای دستیابی به حقوق زنان صورت گرفته است. از سوی دیگر فقر نیز مانعی جدی در تحصیل زنان به شمار می‌آید.

دکتر تهرانی در بخش دیگری از کارگاه آموزشی دوباره برنامه‌های سازمان ملل را مرور کردند و بیان کرد اگرچه برنامه سازمان ملل تا سال ۲۰۱۵ از توفیق چندانی در دستیابی به اهداف خود برخوردار نبوده است اما اکنون زمان آن رسیده تا تأملی روی برنامه‌های آینده این نهاد بین‌المللی داشته باشیم؛ موضوعی که از سوی دبیرکل سازمان ملل نیز مورد توجه قرار گرفته است. او ادامه داد بان کی مون در گزارش خود با عنوان "مسیر کرامت انسانی تا ۲۰۳۰"^۱ به این موضوع می‌پردازد که کرامت و شأن انسانی همه افراد باید رعایت شود و ما برای دستیابی به این هدف بیش از هر چیز نیازمند فقرزدایی هستیم. اما یکی از نکات قابل تأمل در سخنان بان کی مون توجه به مسائل زیست-محیطی در کنار مسائل اجتماعی بود.

^۱. The road to dignity by 2030

استاد دانشگاه هامبلت سپس به بخش‌هایی از سخنان بان کی مون مبنی بر این موضوع اشاره داشت که ما در آستانه مهم‌ترین سال پیشبرد برنامه توسعه از زمان شکل‌گیری سازمان ملل هستیم، ما باید از این فرصت تاریخی بهره ببریم و در راستای ارتقای شأن و کرامت انسانی و جهانی رو به جلو و آینده‌ای پایدار گام برداریم، زیرا ما از امکانات لازم برای نجات انسان‌ها از گرسنگی و ایجاد رفاه برخورداریم اما هنوز موفق نشده‌ایم به این اهداف دست یابیم. بان کی مون بیش از هر چیز بر مسئولیت تاریخی دولت‌ها در ارائه دستورکار جامعی تأکید کرده است. بان کی مون همچنین به این موضوع می‌پردازد که ما در حال حاضر از امکانات تاریخی بسیار با اهمیتی برخوردار هستیم زیرا یا باید به سمت تغییر روش پیش برویم و یا به جایگاهی می‌رسیم که مشکلات همچنان حل نشده باقی می‌ماند و یا حتی ممکن است شرایط سخت‌تر از گذشته شود. ایشان بیان می‌کند که اگر به حرکت خود با همین رویه ادامه دهیم با وجود فناوری‌های جدید و روش‌های اقتصادی جدیدی که از آن برخوردار هستیم در آینده با مشکلات عدیده‌ای مواجه خواهیم شد، زیرا امکانات محیط زیست این امکان را به ما نخواهد داد که به همین منوال ادامه بدهیم، بنابراین ما باید روی اهداف و روش‌های خود تجدیدنظر کنیم. دبیرکل سازمان ملل می‌گوید ما باید حافظ محیط زیست و جهان خود باشیم که به اصطلاح در بسیاری از زبان‌ها به آن "مادر زمین" می‌گویند؛ به این معنا که اکوسیستم در زندگی اقتصادی، اجتماعی، روانی و رفاهی و همچنین به عنوان میراث فرهنگی دارای اهمیت بسیاری است.

دکتر تهرانی افزود سازمان ملل اهداف بسیاری را برای آینده در نظر گرفته است اما بان کی مون بر این امر تأکید دارد که اولین هدف ما باید فقرزدایی باشد و سپس توسعه پایدار مورد توجه قرار گیرد. ایشان همچنین به این موضوع می‌پردازد که ما باید یک نوع تحول در تولید و ایجاد اشتغال فراهم آوریم و همه را شریک بدانیم و توسعه

¹. Mother Earth

باید با این هدف صورت گیرد که صلح را در دنیا و در جوامع مختلف پایه‌گذاری کنیم. در نهایت، دستورکار سازمان ملل برای توسعه پس از سال ۲۰۱۵ را می‌توان در پنج حوزه دسته‌بندی کرد:

- ۱- پایان دادن به فقر فزاینده؛
- ۲- مرکزیت بخشیدن بر توسعه پایدار؛
- ۳- تبدیل اقتصاد به مشاغل مناسب، معقول و رشد فراگیر^۱؛
- ۴- ساختن جوامع مبتنی بر صلح، شفافیت و حکومت‌های پاسخگو؛
- ۵- جلب مشارکت جهانی به منظور توسعه پایدار.

ایشان در ادامه به این سوال می‌پردازد که ما چگونه می‌توانیم به این اهداف دست یابیم؟ دکتر تهرانی به این سوال پاسخ دادند که متأسفانه سازمان ملل خود نیز تجزیه و تحلیل مشخصی در مورد دلایل شکست برنامه‌های این سازمان ارائه نمی‌دهد اما اگر ما بخواهیم به این اهداف دست یابیم به اجبار باید کمی انتقادی‌تر پیش برویم تا بتوانیم در حوزه آینده‌پژوهی با موفقیت بیشتری گام برداریم.

۲- رویکرد پدیدارشناسی

دکتر تهرانی کرونر در بخش دیگری از این کارگاه آموزشی موضوع جدیدی را در خصوص "رویکرد پدیدارشناسی"^۲ مطرح و عنوان کرد که من قصد دارم به فلسفه‌هایی اشاره کنم که در آلمان بسیار قوی هستند و در ابتدا به معرفی جولین استوارد^۳ می‌پردازم. این مردم‌شناس که نظریه "تکامل فرهنگی چندخطی"^۴ را ارائه کرده است. در مورد روش و رویکرد خود به اجتماع فرضیه‌هایی را مطرح می‌سازد که می‌تواند به ما کمک کند تا دریابیم آینده-پژوهی ما به چه صورتی است.

مدرس کارگاه آموزشی در ادامه به این موضوع پرداخت که اگر ما از منظر جامعه‌شناسی و اقتصاد نگاهی به اروپا داشته باشیم در خواهیم یافت که در این کشورها دیدگاه تاریخی مورد توجه قرار گرفته است، به این معنا که جوامع متفاوت سلسله‌مراتب مختلفی را طی می‌کنند. به عنوان نمونه در مارکسسیم این موضوع مطرح شد که پس از کاپیتالیسم؛ سوسیالیسم و سپس کمونیسم شکل گرفته است. این روند در مورد سنت و مدرنیته هم صدق می‌کند، بنابراین عده‌ای معتقد بودند که ما به سمت مدرنیته پیش می‌رویم. این دو نمونه نشان می‌دهد که شکل‌گیری هر پدیده نیازمند طی شدن روندی تاریخی است. بنابراین اجتماعات دارای طبقه‌بندی هستند و هدف نیز این بوده که همه جوامع باید سلسله‌مراتبی را طی کنند. بنابراین استوارد معتقد بود که امکان دارد که ما برای تحولات اجتماعی راه‌های متفاوتی را انتخاب کنیم اما لزومی ندارد که همه طبقه‌بندی‌ها را یکسان ببینیم. بنابراین استوارد روی نظریه "تکامل فرهنگی چندخطی" بسیار تأکید داشت.

دکتر تهرانی سپس با پرداختن به یکی از موضوع‌های جالب توجه در پدیدارشناسی این بحث را مطرح کرد که برخلاف قوانین فیزیک و شیمی، در علم جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و فلسفه یک درخت میوه همیشه یک درخت

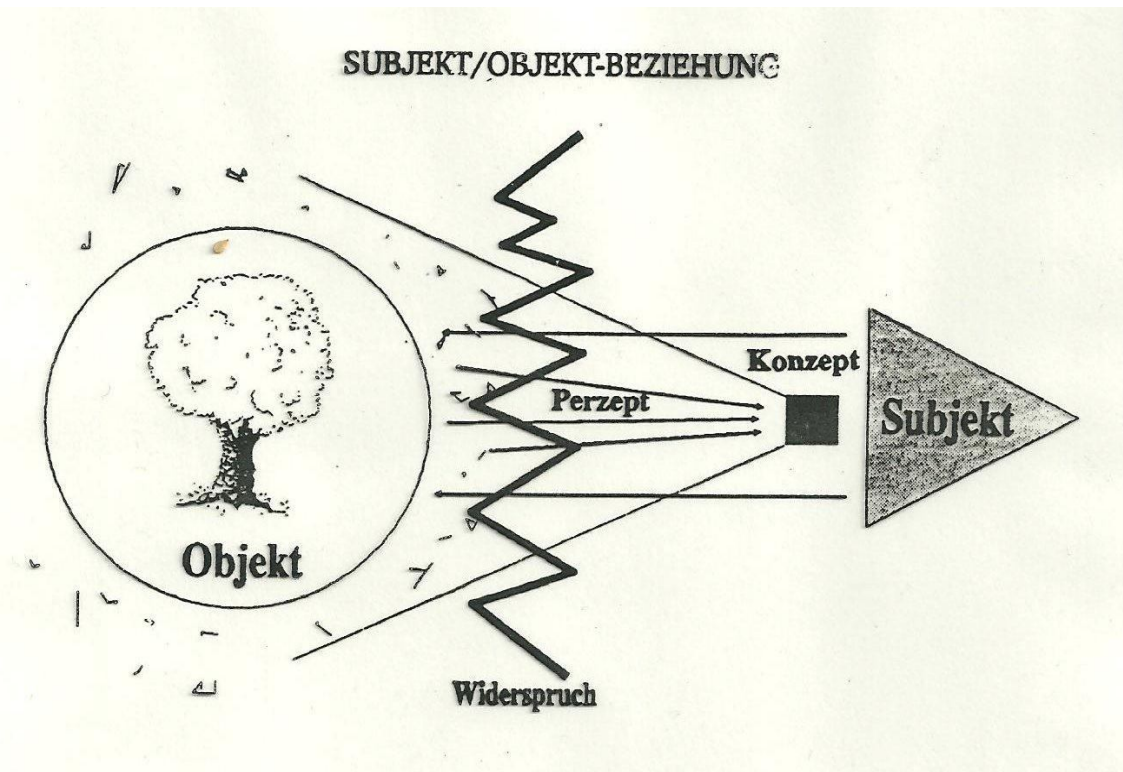
1. Transforming economic to this a job

2. Phenomenology

3. Julian Steward

4. Multilineal Culture Evolution

میوه نیست و این موضوع به بستگی دارد اینکه ما در فرهنگ خودمان چه موضوع‌هایی را آموخته باشیم، ما چگونه می‌توانیم به دنیا بنگریم و چه چیزهایی را در دنیا ببینیم. ایشان سپس به ذکر این مثال پرداخت که در آلمان توت را به عنوان میوه نمی‌شناسند زیرا در فرهنگ آلمانی و نوع تغذیه‌ای که مردمان این کشور از آن برخوردارند به آنها آموزش داده نشده که توت خوراکی است. بنابراین ما همواره به یک فرهنگ و مفهوم برای دیدن و تشخیص دادن نیاز داریم.

ایشان ادامه داد یکی دیگر از موضوع‌های مهمی که استوارد به آن می‌پردازد؛ مفهوم "نقل فرهنگی" است که در سه بعد به آن پرداخته است:

- ۱- فرهنگ مادی^۱: به جنبه ملموس و قابل رویت فرهنگ اطلاق می‌شود؛
- ۲- ساختار اجتماعی^۲: به ساختار فرهنگ می‌پردازد؛
- ۳- فرهنگ غیرمادی یا معنوی^۳: جنبه غیرمادی فرهنگ را مورد توجه قرار می‌دهد؛

1. Culture Core
2. Material Culture
3. Social Institution
4. Immaterial Culture

نمودار شماره ۱: ثقل فرهنگی جولین استوارد

استوارد بیان می‌کند این ابعاد فرهنگی برای تجزیه و تحلیل پدیده‌های اجتماعی می‌تواند راهنمای بسیار مناسبی برای فرهنگ‌های مختلف باشد، زیرا در هر فرهنگی اگر ما بتوانیم به این ثقل فرهنگی دست یابیم قادر خواهیم بود به تجزیه و تحلیل موضوع‌های مختلف پردازیم که درباره این ثقل فرهنگی گروه‌بندی شده‌اند و مفهوم آن فرهنگ و خواسته‌های فرهنگی را دریابیم.

دکتر تهرانی در ادامه افزود در کشوری مانند آلمان "درخت" پدیده اجتماعی بسیار با ارزشی است و حتی در داستان‌های کودکان نیز از جایگاه خاصی برخوردار است، همچنین جنگل برای مردمان این کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و جنبش سبز آلمان که تا حدودی پایه‌گذار جنبش محیط زیست این کشور نیز به شمار می‌آید از جمله موضوع‌های مهمی است که در ابتدای امر به آن توجه ویژه داشته‌اند. جنبش سبز معتقد است آلودگی هوا موجب نابودی جنگل‌ها می‌شود و درختان در حال از بین رفتن هستند. طرح این موضوع که با حمایت و توجه روزنامه‌نگارها نیز همراه بود به تدریج موجبات شکل‌گیری این جنبش را در آلمان فراهم کرد. بنابراین برای درک اهمیت این موضوع لازم است ابتدا فرهنگ آلمان را بشناسیم. در این کشور موضوع نزدیک بودن و تعامل با طبیعت از اهمیت بسیاری برخوردار است و شکل‌گیری باغداری در شهرها از همین موضوع نشأت می‌گیرد. اینک باید بررسی کرد که فرهنگ خاص ایران را می‌توان در چه مواردی جست‌وجو کرد؟ و چگونه می‌توانیم موضوع‌هایی را برای هم‌فکری در یک اجتماع ایرانی به وجود آوریم؟ اگر بخواهیم با این سه بعد فرهنگی، پدیده‌های ایران را مورد تجزیه و تحلیل قرار بدهیم و به چه نتیجه‌ای می‌رسیم؟ در ایران چه چیزهایی دارای ارزش بسیار هستند؟

ایشان بیان کردند که آب در ایران با توجه به شرایط اقلیمی این کشور اهمیت بسیاری دارد اما سبک زندگی در ایران به گونه‌ای است که آب زیادی در کشور هدر می‌رود. حتی ماشین در زندگی امروز مردم از اهمیت بسیاری برخوردار شده و به نوعی اعتبار اجتماعی افراد به ماشین آنها وابسته است. البته باید بررسی کرد تا مشخص شود

طبقه‌بندی ماشین در ایران چگونه است و دلیل اینکه مردم به دنبال فرهنگ ماشین هستند چیست؟ در فرهنگ ایران غذا نیز جایگاه خود را دارد؛ درک این موضوع که ایرانیان از چه غذاهایی استفاده می‌کنند؟ با چه کسی غذا می‌خورند و چه کسی را دعوت می‌کنند، می‌تواند گویای بخشی از فرهنگ مردمان ایران باشد.

۳- مانیفست همزیستی^۱

در بخش بعدی کارگاه آموزشی دکتر تهرانی موضوعی را مورد توجه قرار داد که در مراکز و مجامع آکادمیک ایران کمتر نشانی از آن می‌توان یافت؛ این بحث که از سوی گروهی فرانسوی آغاز شده و از آن با عنوان مانیفست همزیستی یاد می‌شود. در آینده‌پژوهی باید در کنار خواسته‌های منطقی تا حدودی خواسته‌های غیرمنطقی نیز داشته باشیم؛ ایشان توضیح دادند که از نظر این گروه باید یک دیدگاه^۲ داشته باشیم که فراتر از زندگی روزمره ما باشد. اصطلاح Vision در انگلیسی دارای بار مثبت است، یعنی دیدگاه آینده‌نیازمند رویکرد اتوپایی (مدینه فاضله) نیز هست. بنابراین آینده‌پژوهی را می‌توان ترکیبی از خلاقیت و پراگماتیسم یا عمل‌گرایی دانست. دکتر تهرانی سپس به ذکر این نکته پرداخت که ما در ایران نمونه‌های بسیاری داریم که به صورت جالب توجهی این موضوع‌ها به یکدیگر نزدیک شده‌اند و در تعامل هستند. از جمله این موارد می‌توان به باغ‌های ایرانی اشاره کرد که از شهرت جهانی نیز برخوردار هستند. یونسکو در سال ۲۰۱۱ تعداد ۹ باغ ایرانی را به عنوان میراث فرهنگ جهانی به ثبت رسانده است. باغ‌های ایرانی از یک سو نشان‌دهنده قدرت خلاقیت ایرانیان و از سوی دیگر حاکی از هماهنگی میان امکانات موجود در این سرزمین است. زیرا در ایران از یک سو صحرای برهوت و نمک‌زار داریم و از سوی دیگر توانستیم با قدرت خلاقیتی که از آن بهره‌مند هستیم باغ‌های بی‌نظیری چون باغ شازده را خلق کنیم که با زیبایی تمام در منطقه خشک این کشور واقع شده است.

^۱ Conviviality Manifesto

^۲ Vision

ایشان تصریح کرد که باغ‌های ایران نشانه این است که ما در ایران فرهنگی داریم که سعی می‌کنیم میان فرهنگ و منابع طبیعی کشورمان تعاملی ایجاد کنیم، در حالی که در دیدگاه فلسفی اروپا اینها از هم جدا هستند. دکتر تهرانی تأکید کرد که در نظریه‌های جدیدی که در مطالعات جنسیتی^۱ هم در مورد آن بحث می‌شود اصطلاحی با عنوان "فرهنگ طبیعت"^۲ به وجود آمده که تعامل و نزدیکی میان فرهنگ و طبیعت را نشان می‌دهد که این دو مکمل هم هستند و نمی‌توان آنها را جدای از یکدیگر دانست. در باغ‌های ایرانی و شعر و ادبیاتی که از آن بهره‌مند هستیم صحبت از زیبایی طبیعت همواره از جایگاه خاصی برخوردار بوده است. بنابراین ما دارای ریشه‌های بسیار خوبی هستیم که از آن جمله می‌توان به هنر قالی‌بافی اشاره کرد که نشانه‌ای از خلاقیت ایرانیان است، به طوری که طراحی قالی ایرانی را به تنظیم و ساختار ارکستر سمفونیک اروپا تشبیه کرده‌اند. بنابراین ما از توانایی‌ها و منابع بسیار خوبی بهره‌مند هستیم که لازم است اینها را بیشتر و بهتر ارزشیابی کنیم و شناخت بهتری نسبت به منابع غنی داشته باشیم که از آن برخورداریم.

¹. Gender Studies
². Nature Culture

ایشان ادامه داد که اگر بخواهیم از دیدگاه جهانی به این موضوع بنگریم که "Conviviality" چیست؟ باید گفت این واژه مترادف هم‌زیستی است و در حقیقت "con" به معنی با هم است و "viviality" به معنی هم‌زیستی به کار برده می‌شود. حال باید تأملی روی این موضوع داشت که اگر ما بخواهیم این مفهوم را در ایران پیاده‌سازی کنیم باید چه سبکی را به کار ببریم؟

استاد دانشگاه هامبلت پیش از پرداختن به این پرسش اساسی به این موضوع اشاره داشت که لازم است ابتدا به این مسئله بپردازیم که این ایده به چه طریقی شکل گرفته و نضج یافته است؟ ایشان در پاسخ افزود ایده اصلی این مانیفست به کنفرانسی که در سال ۲۰۱۰ در ژاپن برگزار شد بازمی‌گردد. در این کنفرانس الن کیل^۱، مارک هامبرت^۲، سرژ لاتوش^۳ و پاتریک ویورت^۴ حضور داشتند. این گروه که ریاست آن را الن کیل فیلسوف فرانسوی برعهده داشت ایده زندگی خوب را که از اسپانیا اقتباس شده بود به صورت یک مانیفست ارائه دادند. آنان مشکلات جامعه بین‌المللی را مورد انتقاد قرار دادند. یکی از موضوع‌هایی که این گروه به آن انتقاد دارند مسائل زیست‌محیطی است و این موضوع را مطرح می‌کنند که نه تنها ما در این حوزه پیشرفتی نداشتیم بلکه شرایط نامناسب‌تر هم شده است. آنها چند مسئله اساسی را مورد توجه قرار می‌دهند؛ گرم شدن کره زمین یکی از مسائلی است که این گروه به آن می‌پردازند، موضوعی که سبب مهاجرت‌های گسترده در آینده خواهد شد. در حال حاضر نیز یکی از دلایل مهاجرت در جهان تغییر اقلیم است.

موضوع دیگر آلودگی هوا در کلان‌شهرهایی چون مکزیک و پکن است؛ البته تهران نیز از جمله کلان‌شهرهایی است که از نظر آلودگی هوا و مسائل زیست‌محیطی با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو است. شایان ذکر است که همه منابعی که اقتصاد ما بر اساس آن پایه‌گذاری شده است در حال کاهش است و این امر می‌تواند در آینده شرایط حادتری را ایجاد کند.

دکتر تهرانی ادامه داد فجایع هسته‌ای مانند چرنوبیل و فوکوشیما از جمله دیگر مواردی است که این گروه به آن می‌پردازند و یکی از مسائل مهمی که این گروه بر آن تأکید دارند اینکه چنانچه کشورها از انرژی اتمی برای دیدگاه‌های صلح‌طلبانه نیز استفاده کنند باز هم با خطرات بسیاری مواجه خواهند بود، به ویژه در کشورهایی که زلزله‌خیز است این مشکل حادتر می‌شود، این در حالی است که این موضوع کمتر به عنوان یک مشکل مطرح شده است.

رشد تروریسم نیز از دیگر مسائل و مشکلات جهان امروز است که از سوی این گروه بر آن تأکید شده است. این پدیده به ویژه در منطقه خاورمیانه که کشور ما نیز در آن واقع شده است تهدیدی جدی به شمار می‌آید. دکتر تهرانی سپس به این موضوع پرداخت که افزایش نفوذ مالی سوداگران و بازارهای حاکم بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی سبب شده که بازارهای بین‌المللی پول با خرید و فروش‌ها و مبادلات کاذب مواجه شوند که این امر خود موجبات مشکلات بسیاری را در جهان فراهم ساخته است.

در نهایت نابرابری‌هایی که با توجه به نژاد، طبقه و جنس میان کشورها به وجود آمده است سبب‌ساز معضلاتی است که این گروه به آن اشاره دارند.

1. Alain Caille

2. Marc Humbert

3. Serge Latouche

4. Patrick Viveret

ایشان در پایان این بحث این سوال را مطرح کرد که آیا مشکلات ما نیز در همین حوزه‌ها تعریف می‌شود و یا مشکلات ما از نوع دیگری است؟ دکتر تهرانی ادامه داد تمامی این مشکلات موجب شده که گروهی گرد هم بیایند و اساسنامه‌ای را تنظیم کنند، با این امید که بتوانند آینده مثبتی را برای انسان‌ها طراحی و تأکید کنند که این امکان وجود دارد که راهی را بیابیم تا بدانیم در آینده چگونه می‌توانیم همزیستی مسالمت‌آمیزی داشته باشیم و چگونه می‌توانیم به آن دست یابیم. کیل معتقد است که ما نیازمند بنیان‌گذاری نوعی همزیستی و روابط جدید اجتماعی هستیم، زیرا در غیر این صورت در بطن مشکلات موجود تمام امکانات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خودمان را از دست خواهیم داد. این گروه تعریفی که از همزیستی ارائه می‌دهند به این معناست که این مفهوم نشان‌دهنده روابط اجتماعی و همکاری انسان‌ها است که به آنها قدرت می‌دهد تا بتوانند با مشکلات روبه‌رو شوند. اما نکته‌ای که لازم است به آن توجه بیشتری داشته باشیم اینکه انسان‌ها نباید تنها معطوف و متوجه خود باشند بلکه لازم است توجه و اهمیت بیشتری به روابط اجتماعی مبذول دارند.

به گفته ایشان این گروه یادآوری می‌کند که ما می‌توانیم در مورد این رویکرد چهار پایه اساسی را مورد توجه قرار دهیم. اما نکته قابل تأمل این است که آنها ابتدا بعد اخلاقی^۱ را مورد توجه قرار می‌دهند یعنی موضوع‌هایی که بیشتر از لحاظ عرف و اخلاق دارای اهمیت است و دارای ابعاد متفاوتی است. سپس از نظر سیاسی^۲ باید به مسائل نگریده شود، مسائل زیست‌محیطی^۳ و اقتصادی^۴ نیز از دیگر پایه‌های مهم این رویکرد به شمار می‌آیند. دکتر تهرانی افزود به دلیل جنبش‌های دهه‌های اخیر یک مورد دیگر تحت عنوان "The religious or spiritual question" یعنی مسائل مذهبی و اعتقادی در نظر گرفته شده است.

ایشان بیان کردند که ۱+۶ که به وسیله این گروه مطرح شده موضوع جدیدی نیست که ما بخواهیم پدیده‌های اجتماعی را از طریق آن تجزیه و تحلیل کنیم، بلکه به عنوان بخشی از مدرسه جامعه‌شناسی شیکاگو^۵ در اوایل قرن بیستم رابرت پارک^۶ و ارنست برجس^۷ که کتابی نیز با عنوان "مقدمه‌ای بر علم جامعه‌شناسی" در سال ۱۹۲۱ منتشر کردند نخستین قدم را در معرفی "بوم‌شناسی انسانی"^۸ برداشتند. و اگر به این گروه اشاره شد به این دلیل بود که بوم‌شناسی انسانی آنطور که پارک تعریف کرده اهرمی است که پایه اولیه‌اش بر مسائل زیست‌محیطی، اقتصاد، سیاست و در نهایت مسائل اخلاقی نهاده شده است. به نوعی ما می‌توانیم اخلاق را هم به عنوان معیارهای اجتماعی در نظر بگیریم که مذهب نیز در آن قرار می‌گیرد. بنابراین با توجه به توضیحات ارائه شده می‌توانیم نوعی نزدیکی میان رویکردهای این دو گروه بیابیم.

1. Moral question

2. political question

3. ecological question

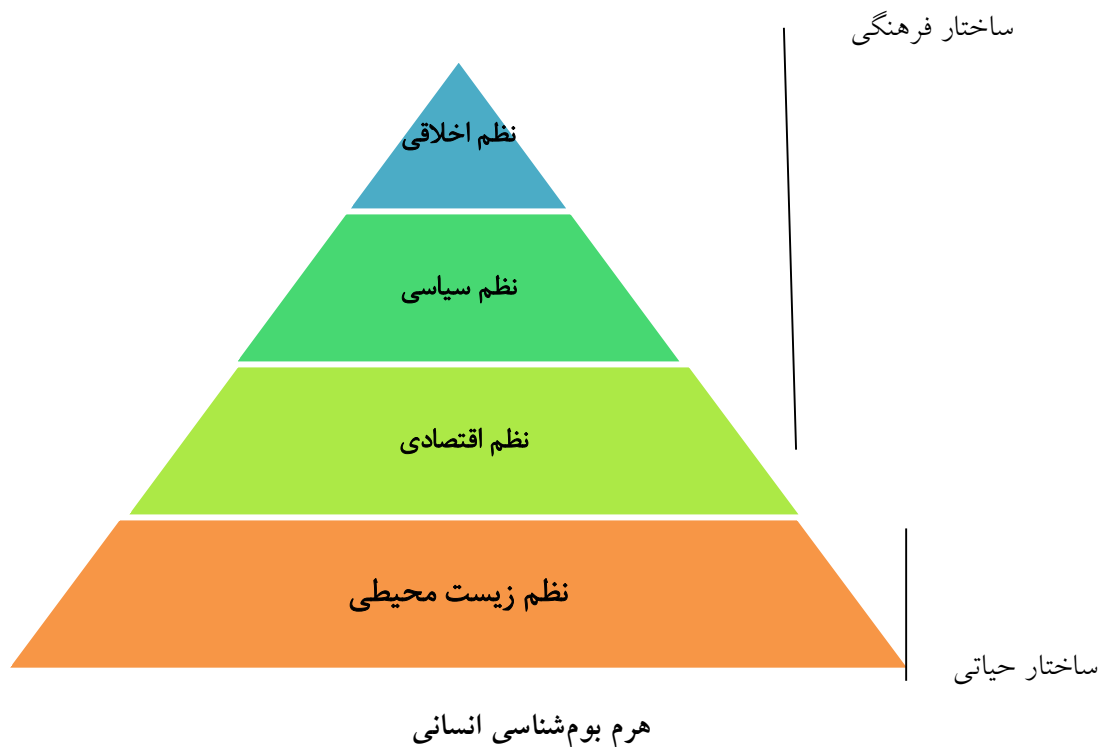
4. economic question

5. Chicago School of Sociology

6. Robert Ezra Park

7. Ernest Burgess

8. Human Ecology

دکتر تهرانی در بخش دیگری از صحبت‌های خود به این موضوع اشاره داشت که پارک در تعریف این اهرم، محیط زیست را پایه و اساس^۱ در نظر می‌گیرد و دیگر ابعاد را با عنوان ساختار فرهنگ^۲ به شمار می‌آورد، به این معنی که دیگر موارد را فرهنگ قلمداد می‌کند زیرا در هر زبان فرهنگ تعریف خاص خود را دارد.

ایشان می‌افزاید این امر اهمیتش به این علت است که هر چقدر ما با اخلاقیات و سمبولیک نزدیک‌تر شویم امکان اینکه فردگرایی^۳ را تقویت کنیم بیشتر می‌شود. اما انتقاد اصلی که این گروه مطرح می‌کنند متوجه این موضوع است که ما اهمیت بسیاری برای اقتصاد قائل هستیم و اقتصاد را در اولویت قرار داده‌ایم؛ در حالی که ما از منابع طبیعی به صورت مازاد بهره‌برداری می‌کنیم. این منابع قابل بازگشت نیست، بنابراین فرضیه انسان اقتصادی^۴ یا انسان اقتصادمحور که در تفکر اقتصاد نئولیبرال اقتصادی مطرح است یکی از دلایل مشکلاتی است که ما در روند جهانی شدن با آن مواجه هستیم. حاکم شدن نئولیبرال جهانی امروزه سبب شده که میان دیگر ابعاد زندگی اجتماعی انسان-ها تعادلی صورت نگیرد و همه موارد تحت تأثیر بعد اقتصادی قرار گیرد.

۴- زندگی خوب و شادکامی

عضو هیئت علمی دانشگاه هامبلت این بخش از کارگاه آموزشی را با طرح این سوال آغاز کرد که برای زندگی خوب و خوشبختی ما به چه چیزی احتیاج داریم؟ این سوال که در مانیفستی که توسط این گروه ارائه شده نیز مورد طرح و بررسی قرار گرفته است. به دنبال تعریف جدیدی از زندگی خوب است و آن را فراتر یا در کنار یک

1. Base

2. Superstructure Culture

3. Individualism

4. Homo Economic

استاندارد خوب زندگی می‌دانند که بیش از تجهیزات و ابعاد مادی زندگی است. در غرب تاکنون چند فرایند و راهکار برای زندگی آرایه شده است:

۱. پست مدرن^۱؛

۲. پست نئولیبرال^۲؛

۳. پسا استعماری^۳.

ایشان افزود، اروپا مدرنیته را پشت سر گذاشت و به مرحله پست مدرن رسید و سعی دارند پست لیبرال باشد و پسا استعماری را نیز من اضافه می‌کنم زیرا نظریه‌هایی که ما از آنها بهره‌مند هستیم محصول غرب است و ریشه‌های آن از غرب نشأت می‌گیرد و لازم است نظرات خود را در مورد این نظریه‌ها با رویکردی انتقادی مطرح کنیم. اما مطلب دیگری که مورد توجه این گروه قرار گرفته مسائل اخلاقی در دنیای فلسفه و علم^۴ است.

به گفته ایشان منبع فکری این موضوع‌ها مارسل موس^۵ بود که کتابی نیز با عنوان "Gift- Ledon-Die Gabe" به رشته تحریر درآورده است، می‌توان آن را مترادف "هبه" یا "پیشکش" در زبان فارسی دانست. دکتر تهرانی بحث خود را با ذکر این نکته ادامه داد که می‌توان پیشکش را پدیده‌ای فرهنگی دانست که در ایران نیز با آن آشنایی داریم و می‌تواند موضوع جالبی باشد که ما بدانیم چقدر می‌توانیم به ایده‌های مارسل موس و همزیستی^۶ نزدیک باشیم.

بنا به گفته‌های مدرس کارگاه آموزشی این گروه انتقادهایی را به روش مدرنیته بیان کرده‌اند و مارسل موس نیز پژوهش‌های خود را بیشتر در جوامع غیرمدرن انجام داده است، زیرا بنیان اروپای شمالی با استعمار^۷ همراه بوده و به ویژه موس در مورد آمریکای شمالی و سرخپوست‌های آنجا پژوهش‌هایی را انجام داده و سپس به تحقیق و پژوهش در جنوب آسیا پرداخته است.

اما یکی از موضوع‌های حائز اهمیت که دکتر تهرانی به آن اشاره داشت بحث در خصوص پارادایم سوم در علوم اجتماعی است که کیل آن را مطرح می‌کند. این پارادایم روش بین فردگرایی و کل‌گرایی^۸ است که بیشتر در مکتب‌های فلسفی و جامعه‌شناسی اروپا پایه‌های قوی داشتند و در بسیاری از موارد نیز با یکدیگر در جدال بودند. بنابراین طرح این پارادایم را می‌توان به نوعی غلبه بر فردگرایی و کل‌گرایی مطلق دانست. با این روش که مارسل موس به معرفی آن پرداخته است قادر خواهیم بود رویکردی میانه را در پیش بگیریم.

اما موضوع دیگری که در راستای این بحث به آن پرداخته شد مفهوم تعهدات اجتماعی بود؛ که می‌توان آن را در سه بعد زیر مورد توجه قرار داد:

۱. وظیفه برای دادن^۹؛

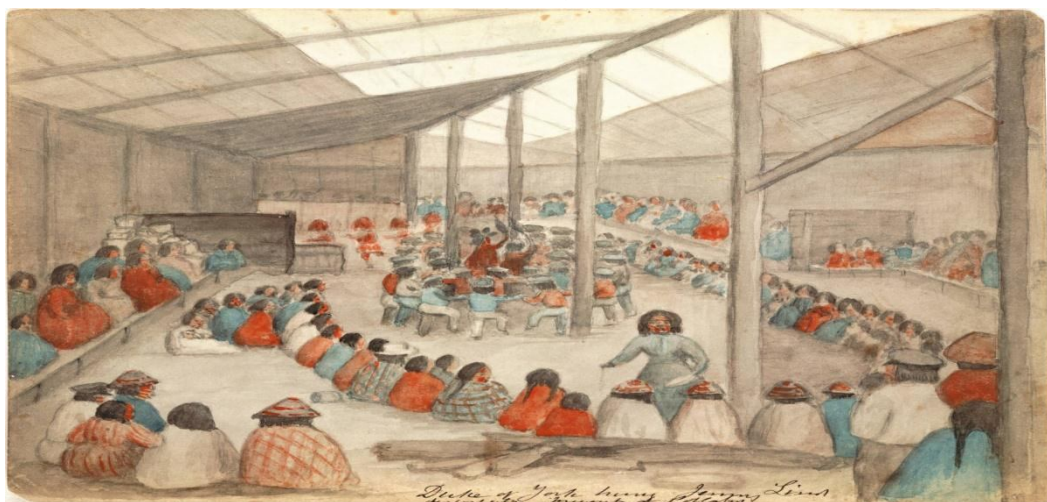
۲. وظیفه برای گرفتن^۱ و از همه مهم‌تر؛

1. Post modern
2. Post-Neo- Liberal
3. Post- Colonial
4. Ethics of Science
5. Marcel Mauss
6. Convivialist
7. Colonialism
8. Holism
9. To give

۳. عمل متقابل یا عمل دو جانبه^۲.

موس بر این باور است که این سه بعد اهمیت بسیاری دارد. البته شناخت و درک او از اهمیت ابعاد تعهدات اجتماعی حاصل مشاهده‌ها و بررسی‌های انجام شده از سوی این نظریه‌پرداز است.

استاد و پژوهشگر دانشگاه در ادامه این بحث، گذری بر تجربیات خود داشت و بیان کرد که پیش از آشنایی با کارهای موس با مراسم پاتلاچ^۳ آشنایی داشته است. او در تکمیل مطالب خود ادامه داد که پاتلاچ مراسم اهدای هبه یا هدیه است که در شمال کانادا و میان قبایل سرخپوستان این کشور همچنان رواج دارد. در این مراسم اشخاصی که دارای ثروت و مکنت مالی هستند اقدام به بخشش و توزیع اموال خود میان افراد می‌کنند و با این اقدام اعتبار به دست می‌آورند؛ به این معنا که هر کس که سهم بیشتری از اموال خود را توزیع کند می‌تواند رییس قبیله باشد و این بخشش سبب کسب نشاط، افتخار و اعتبار می‌شود. او ادامه داد می‌توان این موضوع را مورد تحقیق و بررسی قرار داد که شکل-گیری پاتلاچ دارای چه فلسفه‌ای است؟ و باید دید در فرهنگ ما نیز چنین مراسمی وجود دارد و می‌توانیم شباهت‌هایی را مشاهده کنیم؟ ایشان گفت امروزه در فرانسه جنبش جدیدی شکل گرفته که به دنبال پیاده-سازی این فلسفه است و اگر ما نیز بخواهیم با این فلسفه آشنا شویم می‌توانیم از نظر فرهنگی در چنین بحث بین-المللی شریک شویم اما این مستلزم آن است که کارهای عملی نیز انجام داده باشیم به عنوان نمونه در مورد سفره-های نذری که ریشه در اعتقادات دینی مردم ایران دارد باید زوایای مختلف را در نظر بگیریم زیرا اهمیت دارد؛ اینکه قصد و نیت این سفره‌های نذری چیست؟ و چقدر به این مسئله بها داده می‌شود؟ و در نهایت به درک درستی از مفهوم پیشکش و چگونگی اعمال آن در ایران برسیم.

دکتر تهرانی با تمرکز بر ایران به ذکر این موضوع پرداخت که این کشور می‌تواند نمونه خوبی برای درک تناقض-ها و همزیستی جهان‌بینی‌های مختلف باشد. ما از یک سو رسم و رسومی را از گذشته داریم و از سوی دیگر رسوم جدیدی را نیز آموختیم که بیشتر حاصل تعامل و الگوگیری از غرب است که سبب تغییر سبک زندگی ایرانی در برخی حوزه‌ها نیز شده است.

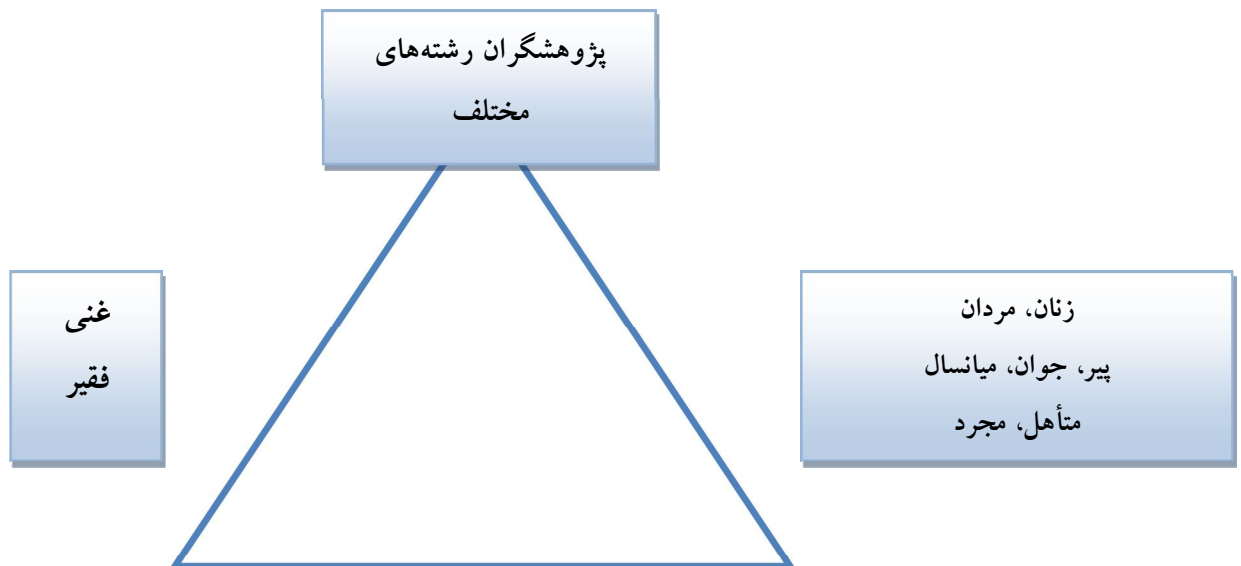
1. To receive
2. Reciprocate
3. Potlach

ایشان با این باور که بسیاری از رسوم ایرانی بسیار به هم‌زیستی نزدیک است، بیان کرد اگر ما موضوع پیشکش در ایران را مورد تحقیق و پژوهش قرار دهیم می‌توانیم به چشم‌اندازی در خصوص آینده دست یابیم و به این درک برسیم که خواهان چه نوع سبک زندگی در آینده هستیم.

حال اگر بخواهیم این سوال را مطرح کنیم که برای ما معیار زندگی خوب چیست؟ به طور حتم نظرات متفاوتی مطرح خواهد شد که می‌تواند جالب توجه باشد. به عنوان نمونه در ایران برخی خواهان مهاجرت هستند و یا در حال حاضر بسیاری تمایل به زندگی در تهران با تمامی مشکلاتش دارند. دکتر تهرانی سپس این سوال را مطرح کرد که برای زندگی خوب چه چیزهایی شاخص است و ما در آینده خودمان و فرزندانمان می‌خواهیم به چه چیزهایی دست یابیم و از چه چیزهایی لذت می‌بریم؟ به عنوان نمونه در ایران گردهمایی و برگزاری مهمانی‌های خانوادگی اهمیت بسیاری دارد و یکی از برنامه‌های مهم زندگی در ایران است در حالی که این موضوع در اروپا از این درجه از اهمیت برخوردار نیست.

۵- روش‌های مشارکتی تحقیق

در این بخش از کارگاه آموزشی دکتر تهرانی بحث خود را با این سوال آغاز کرد که آیا روش‌های مشارکتی تاکنون برای شما تعریف شده است؟ تاکنون از این روش‌ها بهره برده‌اید؟ ایشان ادامه داد یکی از مدل‌هایی که به منظور پیاده‌سازی یک برنامه تحقیقاتی مورد توجه قرار گرفته است "سه گوشه‌سازی"^۱ است که در حوزه‌های پژوهشی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مدل سه بعدی بودن کار تحقیقاتی را نشان می‌دهد که لازم است این ابعاد در تحقیقات مدنظر قرار گیرد

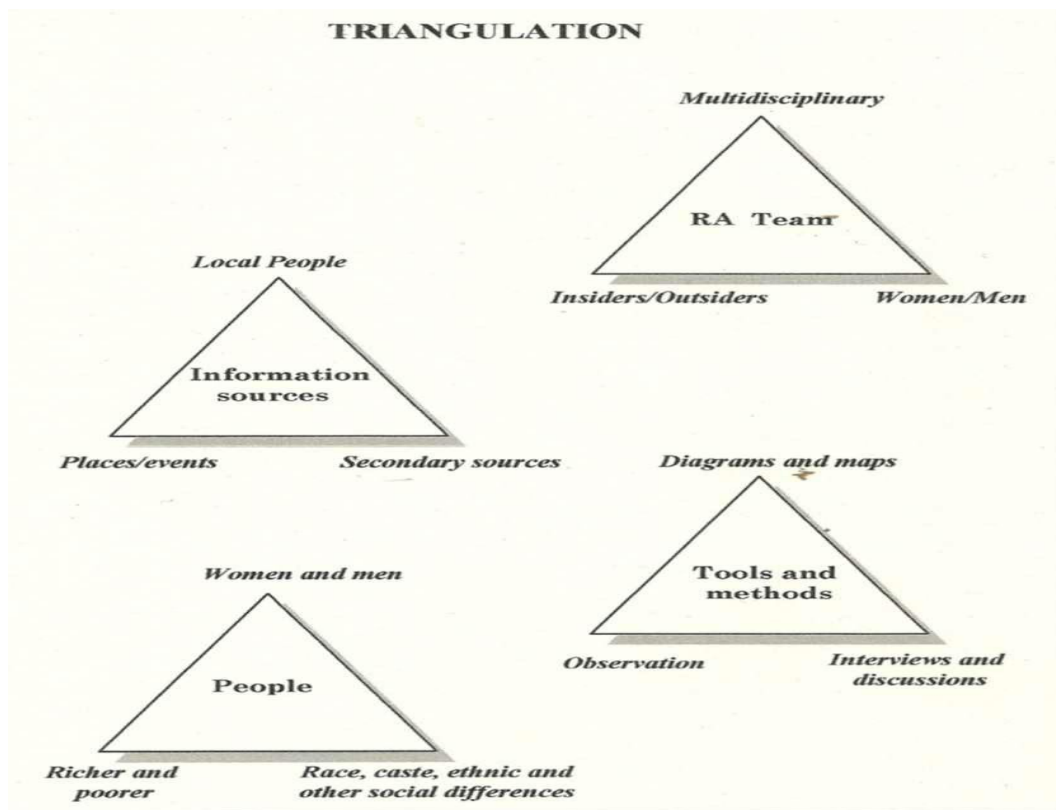

^۱. Triangulation

سپس ایشان ادامه داد به عنوان نمونه در حال حاضر در این کارگاه آموزشی شرکت‌کنندگانی از رشته‌های مختلف حضور دارند و ما می‌توانیم با در نظر گرفتن این موضوع برای کار پژوهشی طراحی کنیم. اما نکته جالب توجه اینکه بر مبنای نگرش فرهنگی اروپایی و مسیحی این سه بعدی بودن اهمیت دارد.

بنا به گفته دکتر تهرانی اگر در یک پژوهش قصد انجام کار عینی را داشته باشیم لازم است کار طراحی توسط رشته‌های مختلف صورت بگیرد و سپس گروهی را که قرار است با آنها به منظور شناخت سبک زندگی شان با آنها گفت‌وگو داشته باشیم و خواسته‌ها و انتظارات آنها از زندگی خوب را درک کنیم لازم است از گروه‌های متفاوت باشند. این گروه‌ها می‌توانند از چند نظر متفاوت باشند:

۱. از نظر وضعیت اقتصادی؛
۲. برخورداری از سطح دانش؛
۳. از نظر سن؛ جوان، پیر و میانسال؛
۴. زنان و مردان؛
۵. وضعیت تأهل.

ایشان تأکید کرد باید در سه بعدی‌سازی این نکته مورد توجه قرار گیرد که لازم است گروهی از رشته‌های مختلف با هم مشارکت و از هر دو جنس زن و مرد در آن حضور داشته باشند و علاوه بر این منابع اطلاعاتی^۱ و روش‌های انتخابی نیز متفاوت باشد؛ به این معنا که اگر از روش‌های کمی و کیفی در یک پژوهش علمی استفاده شود دستاوردهای بیشتری را به دنبال خواهد داشت.

۶- بوم‌شناسی انسانی

موضوع دیگری که از سوی پژوهشگر ایرانی دانشگاه هامبلت مورد طرح و بررسی قرار گرفت ادامه بحث بوم-شناسی انسانی بود؛ ایشان اظهار داشت که بنیان این رویکرد که به موضوع انسان و محیط زیست می‌پردازد به صد سال پیش در آمریکا بازمی‌گردد. البته امروزه در اروپا رشته‌های محیط زیست اجتماعی^۲ و محیط زیست فرهنگی^۳ تدریس می‌شود که متأثر از این رویکرد شکل گرفته است. اما سوالی که توسط دکتر تهرانی مطرح شد اشاره به این موضوع داشت که دیدگاه شما برای معرفی انسان چیست؟ ایشان ادامه داد که زمانی که بوم‌شناسی انسانی در مدرسه جامعه‌شناسی شیکاگو به وجود آمد میان‌رشته‌ای بود یعنی جامعه‌شناسی و جغرافیا در تعامل با یکدیگر به وجود آورنده روش جدید بوم‌شناسی انسانی هستند. نمودار زیر نشان می‌دهد که این سه قسمت نمودار یعنی دسترسی به منابع^۴، سازمان نهادهای اجتماعی^۵ و زنان و مردان تعریف‌کننده روابط اجتماعی جدید هستند. در صورتی که

1. Information Sources

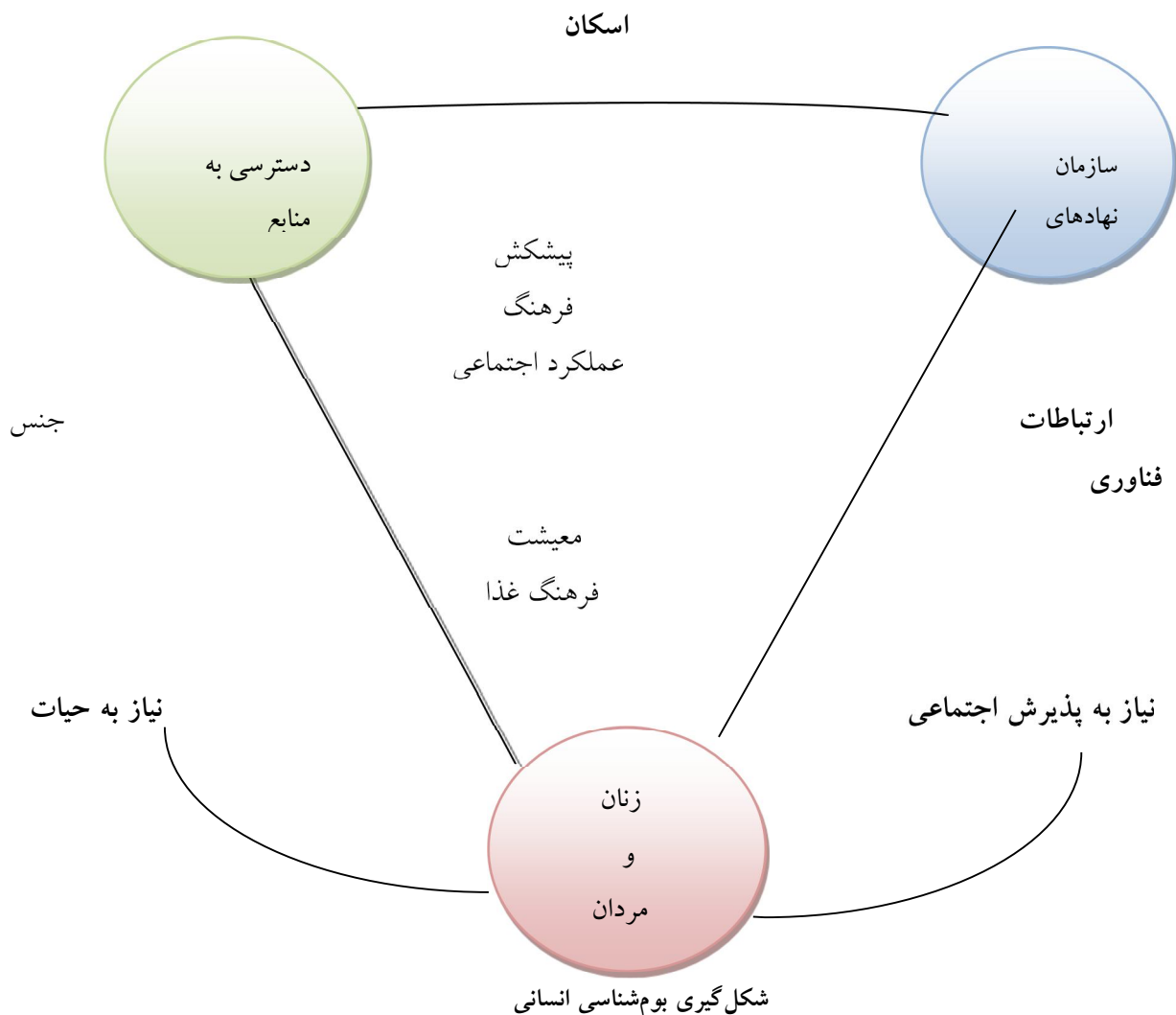
2. Social Culture

3. Culture Ecology

4. Access to Resources

5. Social Institutions Agencies

بخواهیم پدیده‌های اجتماعی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهیم باید ببینیم انسان با منابع موجود چه رابطه و تعاملی دارد و در بخش نهادهای اجتماعی که ساختارهای اجتماعی را نشان می‌دهد چه تعاملی برقرار شده و اینها چطور مکمل یکدیگر به شمار می‌آیند.

دکتر تهرانی با اشاره بر این نکته که بسیاری از طرح‌های تحقیقاتی خود را در برخی کشورهای آفریقایی و آسیایی بر اساس این مدل طراحی کرده است ادامه داد که باید به این موضوع توجه داشته باشیم که فرهنگ چه تأثیری بر جامعه دارد و برای تحولات اجتماعی باید چه مواردی مورد نظر قرار گیرد. حال اگر بخواهیم تجزیه و تحلیل مشخصی را انجام بدهیم می‌توانیم بگوییم یکی از عناصر بسیار مهم مسئله فناوری است. صنعتی که ما برای به دست آوردن منابع طبیعی از آن استفاده می‌کنیم. ایشان سپس با رویکردی انتقادی اشاره‌ای بر نظرات مازلو داشت و خاطرنشان کرد که نیازهای اولیه^۱ که مازلو مطرح کرده است مانند نیازهای اولیه که در نمودار فوق نیز با عنوان نیاز به حیات^۲ به آن اشاره شده است برای ادامه حیات بشر لازم و ضروری است، اما رویکرد مازلو به نیازهای بشر

^۱. Basic Needs

^۲. Needs for Existence

بسیار اقتصادی بود، به این معنا که انسان بعد از تأمین نیازهای اولیه‌اش قادر خواهد بود به معیارهای فرهنگی بپردازد. ایشان ادامه داد که من این موضوع را نادرست می‌دانم زیرا انسان از بدو حیات دارای فرهنگ بود و با بهره‌گیری از فرهنگ توانست دست به انتخاب بزند. حتی تهیه غذا نیز با در نظر گرفتن معیارهای فرهنگی صورت پذیرفته است. انسان‌ها ابتدا بر آتش، هوا و زمین تأثیرگذار بودند سپس توانستند تهیه غذا را فرا بگیرند. بنابراین باید نیازهای انسان را نیازهای دوگانه^۱ دانست؛ به این معنا که این نیازها به یک اندازه اهمیت دارد و نیازها بر یکدیگر ارجحیت ندارند. بنابراین نیاز برای حیات همانقدر دارای اهمیت است که نیاز به پذیرش اجتماعی^۲ اهمیت دارد. بر این اساس ما باید تأملی بر سیستم دوگانه نیازهای اساسی و این موضوع در نظر داشته باشیم که نیازهای ما سلسله‌مراتبی نیستند بلکه مکمل یکدیگر هستند.

دکتر تهرانی با طرح موضوع احترام و پذیرش اجتماعی که در تئوری‌های اکسل هانت^۳ فیلسوف آلمانی نیز مطرح شده است به این مسئله پرداخت که کرامت انسان‌ها یکی از مفاهیم کلیدی برای فهم روابط اجتماعی به شمار می‌آید. به ویژه در ایران مفهوم آبرو اهمیت بسیاری دارد و یکی از مکانیسم‌های مهم در تعاملات و ارتباطات اجتماعی به شمار می‌آید.

ایشان در این بخش به دو اصطلاح که بوم‌شناسان انسانی بر آن تأکید دارند پرداخت و ادامه داد یکی از این اصطلاحات اسکان^۴ است که این مفهوم یعنی انسان‌ها باید بتوانند در محیط زیست خود با در نظر گرفتن امکانات زیستی موجود، خود را با شرایط محیطی هماهنگ کنند. بوم‌شناسان انسانی بر این باورند که انسان‌ها به دلیل بهره‌مندی از فرهنگ توانستند در مناطق مختلف جغرافیایی و اقلیم‌های متنوع به حیات خود ادامه دهند و سامان بگیرند. اما موضوع دیگر پذیرش اجتماعی یا مقبولیت اجتماعی است و مازلو نیز به عنوان یکی از نیازهای اساسی آن را مورد طرح و بررسی قرار داده است، اما او به این موضوع توجه نداشته است که که نیازهای بشر باید با یکدیگر هماهنگ باشند. اگر مسئله پذیرش اجتماعی افراد جامعه را در نظر بگیریم لازم است که بیشتر به معیارهایی بپردازیم که ما در مورد افراد جامعه مورد توجه قرار می‌دهیم و به این مسئله توجه داشته باشیم که به چه کسی احترام می‌گذاریم؟ معیار ما برای احترام به افراد چیست؟

دکتر تهرانی در ادامه به این بحث مهم و اساسی در ارتباطات اجتماعی پرداخت که احترام اجتماعی یکی از موضوع‌های مهم در حیات اجتماعی انسان‌ها محسوب می‌شود، در صورتی که ما فقط به جنبه‌های مادی زندگی اجتماعی توجه داشته باشیم مرتکب خطا و اشتباه شده‌ایم. ایشان تصریح کرد که از نظر هانت پذیرش اجتماعی و آبروی اجتماعی یکی از مفاهیم کلیدی برای درک این موضوع است که انسان‌ها به دنبال چه چیزی در زندگی خود هستند و در آینده چه مطالباتی خواهند داشت. هانت که از نظر فلسفی به این موضوع پرداخته است به این موضوع اشاره دارد که کلیه روابط اجتماعی را ما می‌توانیم از این دیدگاه مورد بررسی قرار دهیم و ببینیم که چه کسی قدرتمند است و به چه کسانی توجه می‌شود؟ ما چه افرادی را می‌پذیریم و معیارهای ما برای این پذیرش چیست؟ و از این طریق ما می‌توانیم به این درک برسیم که مشکلات برخی از افراد چیست؟ حتی برخی از انحرافات

1. Dual Needs

2. Needs for Social Acceptance

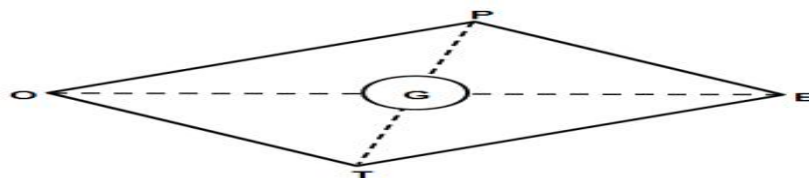
3. Axel Honneth

4. Accommodation

اجتماعی نیز نتیجه آن است که افراد به نوعی به دنبال جلب توجه در اجتماع هستند. بنابراین بر این نکته اشاره می‌شود که ما باید معیارهای اجتماعی را بیشتر مورد توجه قرار دهیم زیرا از این طریق است که می‌توانیم راهی را برای شناسایی پایه و اساس روابط اجتماعی بیابیم و درک بهتری از اجتماع خود داشته باشیم. اما یکی از موضوع‌هایی که در این کارگاه مورد توجه قرار گرفت مدل چهارگانه‌ای بود که توسط اتیس دان کن^۱ تحت عنوان "مجموعه محیط زیست" یا "مدل POET" ارائه شده است.

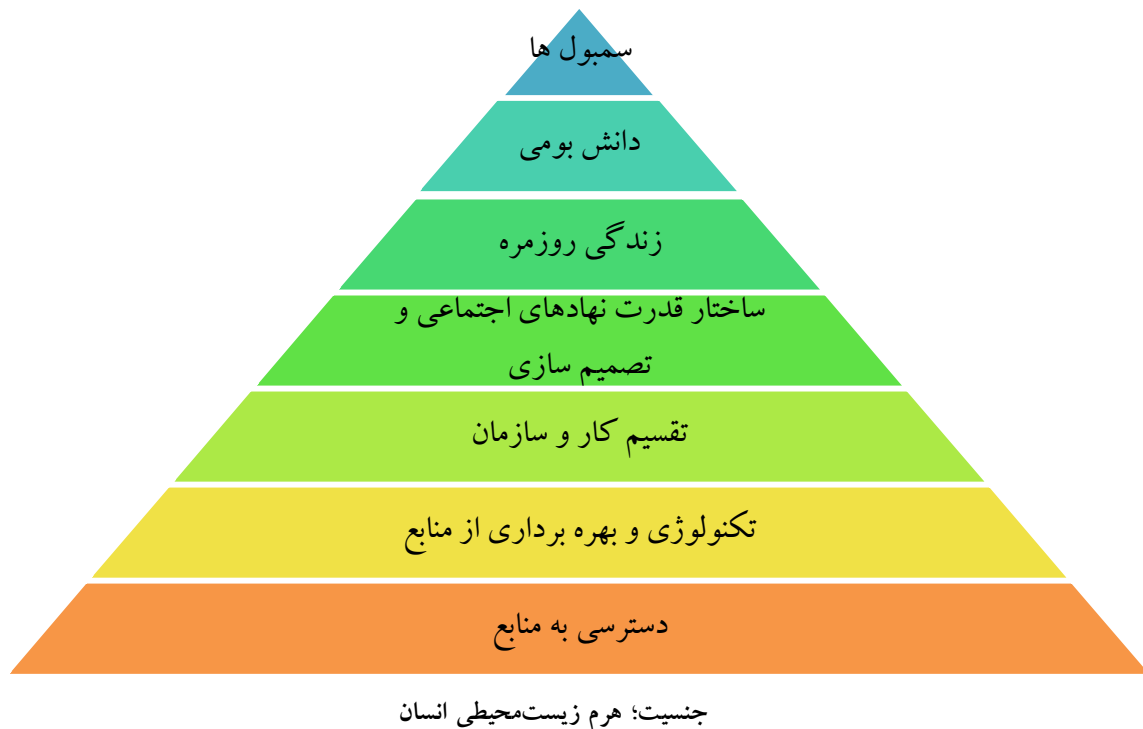
در این سیستم چهارگانه تکنولوژی، محیط زیست، جمعیت و ساختار اجتماعی مدنظر قرار گرفته است. دان کن بیان می‌کند اگر ما بخواهیم چگونگی تجزیه و تحلیل را ببینیم و اینکه در آینده چه روندی را ادامه می‌دهد باید این مسائل چهارگانه را مورد توجه قرار دهیم. البته دکتر تهرانی ضمن تأکید بر اهمیت روابط جنسیتی نقطه میانی G یا نظم جنسیتی را به عنوان نقطه کانونی برای تجزیه و تحلیل و درک روابط جنسیتی و وضعیت زنان در جامعه مورد توجه قرار داد.

ایشان سپس اظهار داشت که در کارهایی پژوهشی که انجام داده‌اند تا حدودی تقسیم‌بندی متفاوتی از آنچه تحت عنوان هرم بوم‌شناسی انسانی به آن پرداخته شد به کار برده است و آن را در قالب هرم دیگری ارائه کرده است.

^۱. Duncan Otis

اما هرم به این علت اهمیت دارد که به ما کمک می‌کند که نگاه دقیق‌تری به مسائل اجتماعی داشته باشیم. به عنوان نمونه لازم است روی مسائل روزمره تأمل بیشتری صورت گیرد. مردم به صورت روزمره چه کارهایی انجام می‌دهند؟ و باید ببینیم دانش بومی افراد جامعه مورد نظر ما چیست و چه مسائلی برای ما دارای ارزش سمبولیک است و حال اگر بخواهیم با بهره‌گیری از این هرم به تحلیل موضوع‌های مختلف بپردازیم می‌توانیم به نتایج و اطلاعاتی دست یابیم. ایشان گفت می‌توان در مورد ایران نیز از این مسائل استفاده کرد.

۷- رویکردی نوین به مفهوم فقر

یکی از نکات جالب توجهی که دکتر تهرانی در ادامه مباحث این کارگاه به آن پرداخت، تعریف متفاوتی از مفهوم فقر بود. ایشان بیان کرد در سال‌هایی که مشغول پژوهش بوده و در بحث‌ها و گفت‌وگوهایی که مشارکت داشته، کتابی در مورد فرهنگ تغذیه منتشر کردند و به این نتیجه رسیده که نداشتن کسی برای به اشتراک گذاشتن و همراهی به معنای فقر است. از نظر یک ایرانی نیز کسی که تنها غذا صرف می‌کند انسان فقیری است این در حالی است که در اروپا مردم تنها غذا صرف می‌کنند و شاید نتوان چنین تعریفی را به آن جوامع تعمیم داد.

مری داگلس^۱ یکی از مردم‌شناسان نظریه‌ای ارائه کرده است. او دو دایره را ترسیم کرده که گویای مطالب بسیاری است. یکی دایره A و دیگری دایره B است. مری داگلس بیان می‌کند دایره A مربوط به افرادی است که با آنها چای یا قهوه می‌نوشید و گروه B کوچک‌تر است که برای صرف غذا با آنها هستید و اما باید گروه کوچک‌تری را با عنوان دایره C در نظر گرفت که شامل کسانی است که شما آنها را به منزل خود دعوت و با آنها غذا

^۱. Mary Douglas

صرف می‌کنید. این گروه‌بندی نشان‌دهنده سطح روابط اجتماعی افراد با یکدیگر است و شرایط فرهنگی در شکل‌گیری آن نقش دارد.

مری دگل ۱۹۷۱

DECIPHERING A MEAL

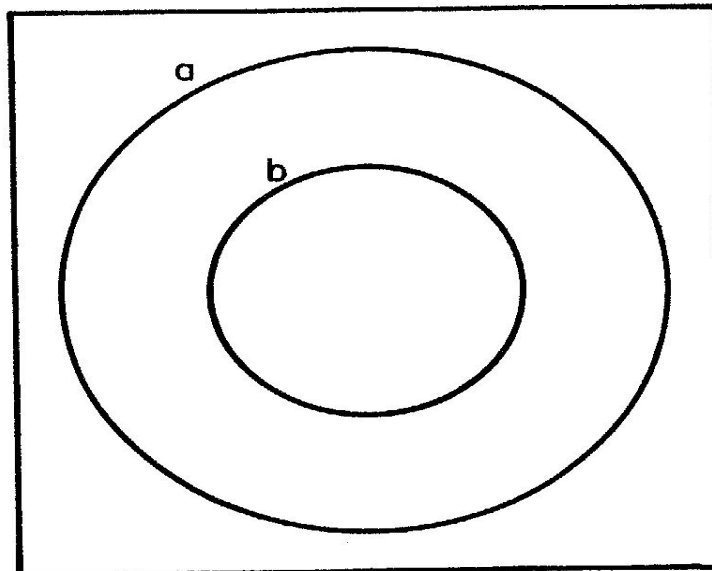

Figure 1. Social universe (a) share drinks; (b) share meals too.

البته اگر بخواهیم این مسئله را در مورد ایران به کار ببریم می‌تواند خیلی متفاوت باشد. بنابراین ساختارها اهمیت بسیاری دارند، به این صورت است که ببینیم رسوم غذا خوردن در اینجا به چه صورتی است و اجتماع ما را چطوری به هم نزدیک می‌کند.

بخش دوم: کار عملی

در بخش عملی کارگاه بنا به پیشنهاد دکتر تهرانی شرکت‌کنندگان به صورت فردی و یا گروه‌های سه یا چهار نفره فعالیت را شروع کردند. سپس کارت‌هایی به آنها داده شد و از آنها خواسته شد ابتدا نمونه‌هایی را که از نظر آنها در ساخت ثقل فرهنگی ایران مؤثر است را مشخص و اعلام کنند که قرار است به چه موضوع‌هایی بپردازند. پس از آن به افراد سه رنگ کارت داده شد تا به ترتیب ابعاد مادی روی کارت آبی، ساختارها روی کارت زرد و موارد معنوی فرهنگ نیز روی کارت سبز رنگ درج کنند. البته افراد می‌توانستند به صورت فردی یا گروهی روی موضوع‌های مختلف فکر کنند. او متذکر شد برای اینکه ایده‌ای مطرح شود باید دو مطلب را در نظر بگیریم؛ ابتدا اینکه توزیع کارت‌ها میان افراد در حقیقت ایده‌ای است که از آن با عنوان طوفان مغزی^۱ یاد می‌شود؛ به این معنا که افراد ایده‌هایی را یادداشت کنند که به ذهنشان خطور می‌کند و سپس مطالبی که در مورد موضوع مورد نظر به ذهنشان می‌رسد را روی کارت‌ها درج کنند و در نهایت این کارت‌ها روی تخته یا تابلو نصب شود و همه افراد پیرامون آن جمع شوند و به گفت‌وگو و تبادل نظر در مورد آن موضوع بپردازند.

^۱. Brain Storming

دکتر تهرانی ادامه داد می‌توان نمونه‌هایی چون ماشین و غذا در ایران را مورد توجه قرار داد و به این موضوع پرداخت که از لحاظ ساختاری در ایران پخت غذا را چه کسی انجام می‌دهد؟ چه کسی عهده‌دار خرید است؟ این موارد می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد. از لحاظ معنوی نیز غذا می‌تواند دارای ابعاد مختلفی باشد. به عنوان نمونه اگر غذاها فست‌فودی است به دلیل مدرن بودن بیشتر به سراغ آنها می‌رویم و یا مواردی چون سردی و گرمی که در فرهنگ ایران مورد پذیرش قرار می‌گیرد اما در آمریکا و اروپا وجود ندارد، اگرچه آنها نیز فلسفه‌هایی را دارند که بیشتر متمایل به طبابت چین است و یا طبابت‌هایی که پایه‌های اولیه‌اش تقریباً به اوایل قرن بیستم بازمی‌گردد و همچنین فلسفه‌هایی که بسیار به فلسفه شرق نزدیک است. بنابراین تمامی موارد ذکر شده می‌تواند در خصوص غذا، ماشین و ... مورد توجه قرار گیرد.

در بخش عملی کارگاه موضوع‌های متعددی مورد بررسی قرار گرفت که همگی روی تابلو نصب شد و سپس دانش‌پژوهان درباره آن به تبادل نظر و گفت‌وگو پرداختند. برخی از این موضوع‌ها عبارتند از:

۱- طبابت

یکی از موضوع‌هایی که مورد طرح و بررسی قرار گرفت موضوع طبابت بود. با توجه به تبادل نظر صورت گرفته میان این گروه این نتایج حاصل شد:

بر اساس بررسی‌های انجام شده سلامت را می‌توان به پارامترهایی وابسته دانست؛ یکی از مباحث فرد، جامعه پزشکان و افرادی است که در این حوزه اشتغال به کار دارند و پارامتر دیگر بحث تجهیزات پزشکی است که شامل تأمین دارو، امکانات آزمایشگاهی، امکانات بیمارستانی و تجهیزات بیمارستانی، امکانات حمل و نقل و مباحثی چون نظافت و موضوع‌های مربوط به آن است که بیشتر بودجه‌محور است، یعنی با افزایش بودجه می‌توان این موارد را از نظر کمی و کیفی ارتقا داد. پس از آن بحث طبابت در ساختار اجتماعی مطرح می‌شود که در واقع بحث مادی

موضوع است. بحث طبابت در جامعه ما در دو دسته طبابت سنتی و پزشکان آکادمیک و دانشگاهی دسته‌بندی می‌شود. البته طبابت سنتی را هم می‌توان به بخش‌های مختلفی تقسیم کرد به عنوان نمونه شکسته‌بند، حجامت و ... پزشکان آکادمیک خود به صور مختلفی چون پزشکان عمومی، متخصص و فوق تخصص تقسیم‌بندی می‌شوند. البته این باور وجود داشت که طبابت سنتی در برهه‌ای از زمان تقریباً به سوی منسوخ شدن پیش رفت اما دوباره احیا شد و حتی امروزه به عنوان درس آکادمیک در دانشگاه‌های معتبر کشور تدریس می‌شود.

این گروه در نهایت به این نتیجه‌گیری دست یافت که بحث دوم یعنی پزشکان آکادمیک زمانی که کدبندی و تخصصی شدند به این نتیجه رسیدند که نمی‌توانند باورهای طبابت سنتی را دوباره احیا کنند. اما بعد معنوی فرهنگ به این شکل مورد طرح و بررسی قرار گرفت که بر اساس ساختارهای معنوی در جامعه ما بحث طبابت را اینطور می‌توان بررسی کرد که در دین اسلام طبابت بسیار مورد تأکید قرار گرفته است و به ویژه مذاهب نشأت گرفته از آن و به خصوص مذهب تشیع برای این موضوع اهمیت خاصی قائل است. به عنوان نمونه در قرآن به خوردن انار، عسل، نخوردن شراب یا گوشت خوک سفارش شده و توصیه‌های بسیاری از سوی ائمه مطرح شده است و حتی کتاب‌هایی تحت عنوان طب ائمه نوشته شده است همچنین در اسطوره‌های ادبی‌مان مانند بزرگان شعر و ادب چون فردوسی و سعدی در اشعارشان اهمیت بسیاری برای سلامت قائل بودند. همچنین به عنوان بعد سوم فرهنگ لازم است به ایران باستان اشاره کرد؛ برخی از آیین‌های ملی چون شب یلدا را می‌توان مورد توجه قرار داد. در شب یلدا به خوردن انار، هندوانه و ... تأکید شده است و هر کدام از اینها دارای حکمت و فلسفه خاصی بودند. یا در چهارشنبه سوری آجیل مخصوص خودش را دارد یا وقتی مشکل داشتید آجیل مشکل‌گشا بگیرید. هر یک از این آجیل‌ها نیز دارای فلسفه خاص خود هستند که ریشه در اسطوره‌ها و باورهایی دارد که نسل به نسل و از نیاکان‌مان به ما منتقل شده است.

این گروه همچنین به هفت‌سین اشاره و اظهار کردند که هر یک از این سین‌ها دارای حکمتی هستند اما در خصوص بعد چهارم فرهنگ این نکته مطرح شد که تمامی این موارد جمع شده و در نهایت یک فرهنگ عوامانه را شکل می‌دادند و این فرهنگ عوامانه ریشه در سه بعد فرهنگی داشته است.

۲- سلامت

گروه دیگر با طرح موضوع سلامت به این بحث پرداختند که برای سلامتی مجموعه‌ای از عوامل مادی مدنظر است؛ به عنوان مثال عوامل فرهنگی که می‌تواند بر سلامت تأثیرگذار باشد مانند تغذیه، غذای سالم، کمیت و کیفیت غذا و تحرک از جمله این موارد هستند. از سوی دیگر توجه به مبارزه با بیماری‌های غیرواگیر و پیشگیری از بیماری‌های واگیردار و درمان آنها که می‌تواند به صورت سنتی و یا مدرن باشد. تأمین حداقل زندگی، توجه به حفظ محیط زیست و در حقیقت حذف آلودگی‌های آب و خاک نیز از جمله موارد مهم در حفظ سلامت محسوب می‌شود. کنترل بیماری‌های ژنتیکی، سلامت مادران و نوزادان، مصرف دخانیات، الکل، مواد مخدر از جمله مواردی هستند که در سلامت جامعه نقش مهمی دارند. تعامل انسان‌ها با یکدیگر، آموزش چه به صورت رسمی و غیررسمی و عامل دیگری چون جنسیت نیز می‌تواند تأثیرگذار باشد. خانواده به عنوان یکی از ساختارهای اجتماعی می‌تواند در تمامی مراحل زندگی افراد در حفظ سلامت اعضا ایفای نقش کند. همچنین گروه همسالان و نظام آموزشی نیز از اهمیت ویژه‌ای در ارتقای سلامت جامعه برخوردارند.

از نظر فرهنگی نیز آموزه‌های دینی با توجه به تأکیدی که بر سلامت جسمی و روانی دارند دارای اهمیت هستند. از سوی دیگر آموزه‌های اجتماعی، ملی و جهانی، بحث‌ها و ابعاد مختلفی دارند و در صورتی که عملکرد صحیحی داشته باشند می‌توانند منتج به دستاوردهای قابل قبولی در حوزه سلامت شوند.

۳- آلودگی هوا

آلودگی هوا به عنوان یکی از معضلات شهرهای بزرگ ایران به ویژه در سال‌های اخیر مشکلات بسیاری را پدید آورده است؛ در ایجاد آلودگی هوا برخی عوامل مادی نظیر توزیع بنزین‌های غیراستاندارد، گسترش پدیده ریزگردها به دلیل ممانعت نکردن از ورود آنها به کشور، نبود ساختارهای استاندارد از قبیل موتورهای مربوط به اتومبیل، استفاده نکردن از فناوری‌های جدید، اتومبیل‌های فرسوده، رواج استعمال دخانیات و قلیان، سودجویی، پارازیت و امواج می‌توانند دخیل باشند.

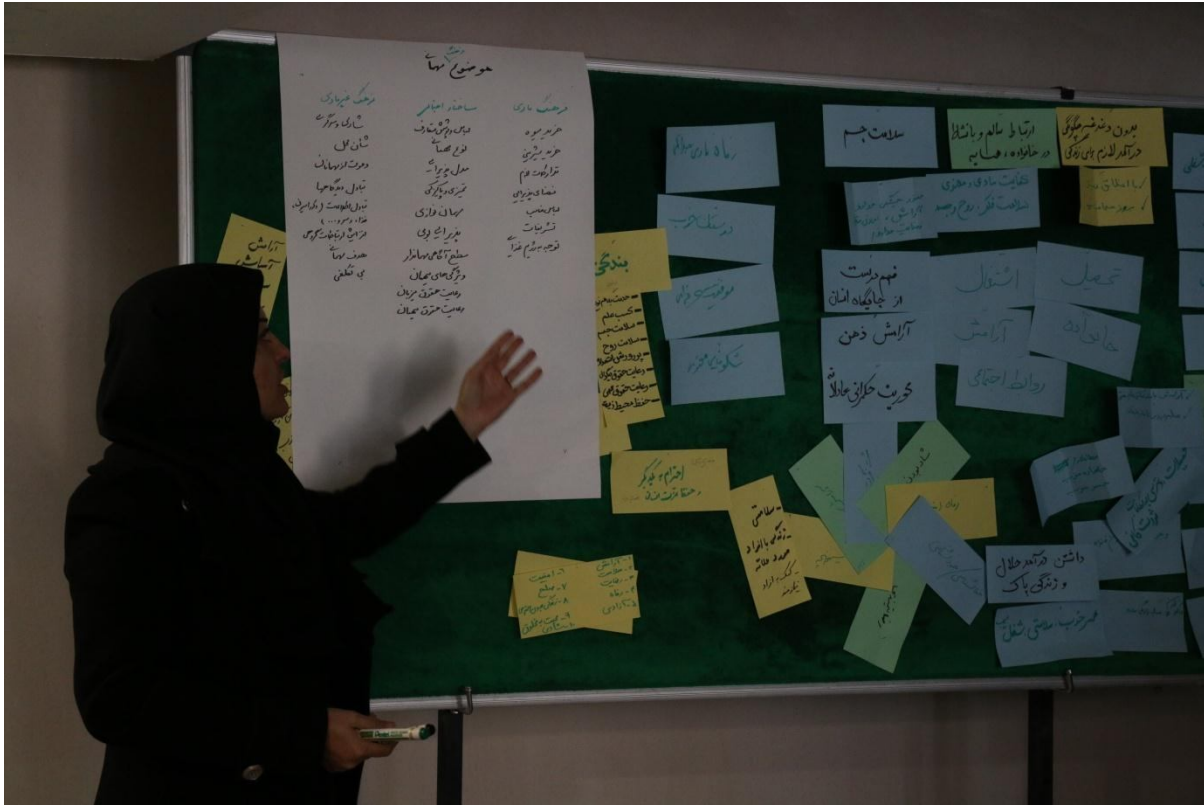
در بعد معنویات و فرهنگ نیز تعیین یک روز به عنوان روز هوای پاک، ممانعت از استعمال مواد مخدر و گسترش روابط عمومی می‌تواند در کاهش آلودگی هوا مؤثر باشد. همچنین حس انسان‌دوستی از جمله موضوع‌هایی است که سبب می‌شود تلاش‌های بیشتری برای رفع آلودگی هوا صورت گیرد.

۴- فرهنگ مهمانی

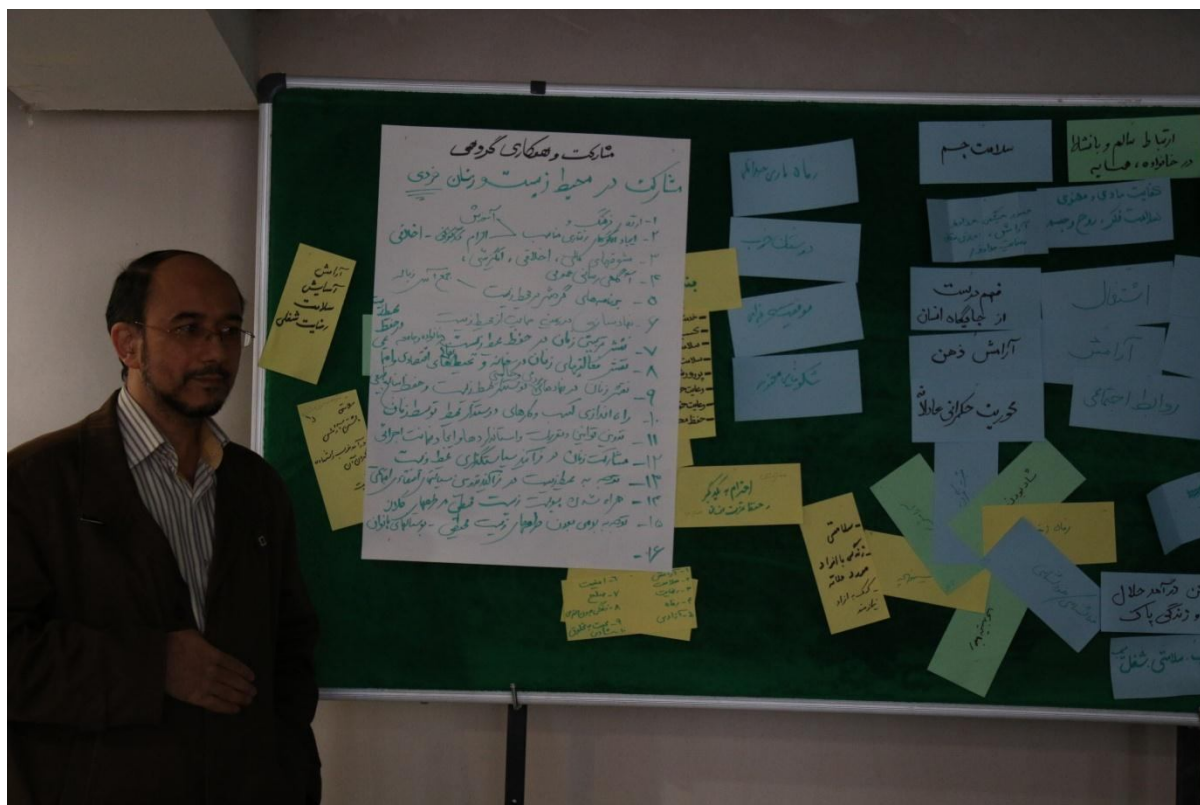
فرهنگ مهمانی از جمله موضوع‌هایی است که متأثر از فرهنگ هر جامعه و تابع آداب و رسوم مختلفی است. در خصوص عوامل مادی در فرهنگ مهمانی که در این کارگاه نیز به آن پرداخته شد می‌توان به خرید میوه و شیرینی، فراهم کردن تدارکات لازم، توجه به فضای پذیرایی، رعایت تشریفات و توجه به رژیم غذایی را در نظر گرفت. اما از نظر ساختاری لباس و پوشش مناسب، نوع مهمانی، نوع پذیرایی، تمیزی و پاکیزگی، مهمان‌نوازی، سطح آگاهی

مهمان و رعایت حقوق میزبان و مهمان اهمیت بسیاری دارد. اما مواردی چون ایجاد شادی و سرگرمی، دعوت از مهمانان، تبادل دیدگاه‌ها و تبادل اطلاعات را می‌توان از جمله موارد در حوزه فرهنگ غیرمادی قلمداد کرد. علاوه بر موارد ذکر شده توجه به دکوراسیون، افزایش ارتباطات گروهی، هدف مهمانی تأثیر بسیار در فرهنگ مهمانی دارد.

۵- مشارکت و همکاری گروهی

مشارکت و همکاری گروهی از موضوع‌های مهم دیگری بود که در این کارگاه آموزشی به آن پرداخته شد. طرح مباحثی چون مشارکت و محیط زیست و زنان، ارتقای فرهنگ، ایجاد الگوهای رفتاری مناسب، مشوق‌های مالی، اخلاقی و انگیزشی، آگاهی‌رسانی عمومی، برنامه‌های گردشگری در محیط زیست، نهادسازی در زمینه حمایت از محیط زیست، نقش زنان در حفظ محیط زیست در خانواده و جامعه، نقش فعالیت‌های زنان در خانه و نهادهای اقتصادی و اجتماعی، نقش زنان در نهادهای مردمی و حاکمیتی و دوستدار محیط زیست و منابع طبیعی، راه‌اندازی کسب و کارهای دوستدار محیط زیست، تدوین قوانین و مقررات و استانداردها و ایجاد ضمانت اجرایی، مشارکت زنان در فرایند سیاست‌گذاری محیط زیست، توجه به محیط زیست در فرایند تدوین سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی، توجه به بومی بودن طرح‌های محیط زیست و بوستان‌های زنان از جمله موضوع‌هایی بودند که به منظور بررسی وضعیت مشارکت و همکاری گروهی به آنها پرداخته شد.

۶- استفاده از فناوری

در مورد استفاده از فناوری موارد متعددی وجود دارد که متأثر از فرهنگ هر جامعه است. در مورد ایران نیز می‌توان چند مورد را در نظر گرفت. مواردی چون فقدان انطباق زمانی سرعت پیشرفت فناوری با فرهنگ استفاده از آن، تغییر الگوی ارتباطی و تعاملی از حالت ارتباطات چهره به چهره و رو در رو به حالت مجازی و غیر حضوری، توجه نکردن به ویژگی‌های نسلی مخاطبان در استفاده از فناوری اطلاعات، شناسایی مشخصه‌های فناوری و انطباق آن با مؤلفه‌های بومی تا حد امکان، ضرورت مواجهه عالمانه و تخصصی با حوزه فناوری و فناوری اطلاعات (آموزش) از جمله مواردی بود که به آنها پرداخته شد.

این گروه بیان کردند که فناوری زمینه تسهیل و تسریع فرایند ارتباطات را فراهم کرده است. ارسال پیام‌هایی با محتوای جوک و طنز از جمله این موارد است. همچنین استفاده از فناوری به منظور نیل به مقاصد سیاسی، سرگرمی، خدماتی، تبلیغاتی و ... ایجاد مشاغل جدید و دورکاری از دیگر مواردی است که به آن اشاره شد.

نتیجه‌گیری

دکتر تهرانی پس از خاتمه مباحث خود در بخش نخست با ارایه جمع‌بندی مطالب ارائه شده تأکید کرد اگر بخواهیم مسائل را حل کنیم به گام‌های مؤثری نیازمند هستیم. باید کمی فراتر از چارچوب‌های علم و دانش و روش‌های آکادمیک گام برداریم و راه‌های جدیدی را برای روش و سوژه‌ها در نظر بگیریم که البته این امر مستلزم آن است که رویکرد نوینی به مسائل پیرامون خود داشته باشیم. باید تأمل عمیق‌تری در خصوص مسائل داشته باشیم تا بدانیم در آینده می‌خواهیم به چه مقصدی برسیم و اگر قرار است در مورد نظریه‌ها، تحقیقاتی را انجام دهید لازم است با این نظریه‌ها آشنایی داشته باشید و به کارهای عینی و میدانی نیز پردازید؛ زیرا کارهای عینی سبب آشنایی با فرهنگ‌های مختلف شده که این امر سبب فراهم شدن نتایج جدید خواهد شد.

ایشان همچنین بیان کرد که توجه به ابعاد جنسیتی باید جزء اصلی و مهم از مطالعات آینده باشد زیرا یکی از مسائل کلیدی در عصر حاضر است و در قرن ۲۱ این ابراز امیدواری وجود دارد که بتوانیم به جایگاهی برسیم که بتوانیم مدعی ایجاد تعادل بهتر در این حوزه باشیم؛ در این مورد نیز هر کشور باید روش خود را بیابد زیرا الگوگیری از دیگر جوامع نمی‌تواند دستاورد قابل توجهی را به دنبال داشته باشد.

ایشان در پایان افزود لازم است استعداد‌های ما در ایران شناسایی و کشف شوند و به ابعاد فرهنگی خود وقوف یابیم تا بتوانیم تجزیه و تحلیل کارآمدتری از پدیده‌های اجتماعی در ایران داشته باشیم و در نهایت در پیشبرد اهداف خود در آینده از آنان بهره‌مند شویم.

